

Sharon Lombard

Η συγγραφέας περιγράφει πώς εκείνη και η οικογένειά της έγραψαν το παιδί τους σε ένα σχολείο Waldorf — χωρίς να αποφασίσουν ή να συμφωνήσουν συνειδητά να ενταχθούν σε μια νέα θρησκευτική κίνηση — και βρέθηκαν εμπλεκόμενοι στην Ανθρωποσοφία. Παρουσιάζει κάποια στοιχεία για τον Ρούντολφ Στάινερ, τον ιδρυτή των σχολείων Waldorf, και την εσωτερική θρησκεία του, την Ανθρωποσοφία, η οποία είναι αξεχώριστα συνδεδεμένη με το πρόγραμμα σπουδών, τη διδακτική μέθοδο και τις σχολικές δραστηριότητες των σχολείων αυτών. Η εισαγωγή της στη διδασκαλία του Στάινερ εστιάζει στην αναγνώριση της μακρο-μικροκοσμικής του κοσμοθεωρίας και των ρατσιστικών της βάσεων. Αμφισβητεί γιατί ορισμένοι οπαδοί του Waldorf συχνά υποβαθμίζουν ή αρνούνται τον ζήλο και την εμπλοκή τους στην Ανθρωποσοφία και επικρίνει την ηγεσία της κίνησης επειδή αρνείται τη ρατσιστική διδασκαλία του Στάινερ, όπως τεκμηριώνεται στην «Ολλανδική Έκθεση». Η συγγραφέας εκφράζει τις δικές της επιφυλάξεις για το θρησκευτικό υπόβαθρο της ομάδας και υποστηρίζει ότι μερικοί από τους οπαδούς του Στάινερ προσπαθούν να κρύψουν το θρησκευτικό πλαίσιο της εκπαίδευσης Waldorf. Αναφέρονται προσωπικές αναμνήσεις από περίεργα περιστατικά κατά τη διάρκεια της εμπειρίας της οικογένειάς της με την εκπαίδευση Waldorf, όπως μια καλοπροαίρετη ανθρωποσοφική συνταγή για το άρρωστο παιδί της και η απομάκρυνση της κόρης της από το σχολείο Waldorf.

Διπλή γλώσσα — Η Προσωπική μας Εμπειρία

Είσαι μέσα ή έξω, έχεις εσωτερική γνώση ή όχι. Ο άντρας μου κι εγώ δεν ήμασταν πνευματικοί αναζητητές πριν από το Βάλντορφ και δεν είμαστε ούτε μετά. Στο προσωπικό κείμενο που ακολουθεί, θα προσπαθήσω να πω την ιστορία μας: πώς

εγώ, η Ελεύθερη Σκέψη (που δεν αποδέχεται την πίστη σε όντα κρυμμένα πίσω από τον υλικό κόσμο), βρέθηκα να στηρίζω μια θρησκευτική κίνηση χωρίς να το ξέρω. Πώς εγώ, που θεωρώ τη ζωή πολύτιμη γιατί μάλλον είναι πεπερασμένη, βρέθηκα μαζί με τον άντρα μου και την κόρη μας να συμμετέχουμε σε μια θρησκευτική κίνηση που δέχεται την μετενσάρκωση ως βασική διδασκαλία — αλλά το μάθαμε μόνο αφού φύγαμε!

Κοιτάζοντας πίσω από μια πιο ενημερωμένη οπτική, πλέον χωρίς το κενό της εσωτερικής άγνοιας, φαίνεται ότι υπάρχουν πολλοί παράγοντες που συνέβαλαν στην παρανόησή μας για την κίνηση. Ο πρώτος έχει να κάνει με το πώς η ομάδα παρουσίασε τον εαυτό της και τη δική μας παθητική αποδοχή αυτής της παρουσίας. Δεν ψάξαμε ενεργά για τις δικές μας πληροφορίες ή κατανόηση του Ρούντολφ Στάινερ μέχρι αφού φύγαμε και αρχίσαμε να ψάχνουμε για τους λόγους των παράξενων εμπειριών και πρακτικών που είχαμε συναντήσει στην ομάδα. Το σχολείο Βάλντορφ δεν παρουσιαζόταν ως θρησκευτική κίνηση αλλά ως επιστημονικό, καλλιτεχνικό, μη δογματικό σχολείο, με πολυπολιτισμική έμφαση που ενσωμάτωνε ιστορίες και γιορτές απ' όλο τον κόσμο, καθώς και περιβαλλοντικό προσανατολισμό. Πιστέψαμε τον ισχυρισμό του Βάλντορφ, γιατί ο Στάινερ παρουσιαζόταν ως επιστήμονας, παιδαγωγός και φιλόσοφος. Δεν είχαμε ακούσει ποτέ για τον Ρούντολφ Στάινερ πριν ασχοληθούμε με το Βάλντορφ και υποθέσαμε ότι ήταν όπως τον παρουσίαζαν. Αρχικά δεν σκεφτήκαμε ποτέ ότι ήταν θρησκευτικός ηγέτης και ότι το Βάλντορφ θα ήταν κέντρο διάδοσης των πεποιθήσεών του. Ακόμα και όσο ήμασταν στο Βάλντορφ, ο Στάινερ δεν αναφερόταν ποτέ ως μυστικιστής, μυσταγωγός, Ροδόσταυρος, Θεοσοφιστής, θρησκευτικός ηγέτης, θρησκευτικός παιδαγωγός, αποκρυφιστής, γκουρού, εσωτεριστής ή μέντιουμ, κ.λπ. Λέξεις που κανονικά θα βοηθούσαν έναν αδαή να καταλάβει καλύτερα την κίνηση ως θρησκευτικό φαινόμενο δεν χρησιμοποιούνταν. Η χρήση αυτών των λέξεων θα τοποθετούσε το Βάλντορφ σε πιο ξεκάθαρο πλαίσιο για τους αδαείς, αλλά απουσίαζαν από το σχολείο μας.

Στην αποκρυφιστική παράδοση, η ομάδα χρησιμοποιούσε και καλυμμένη ορολογία που επινόησε ο Στάινερ, δηλαδή λέξεις με διπλή σημασία σε σχέση με αυτές που ξέραμε και που είναι γενικά αποδεκτές από την κοινωνία. Για παράδειγμα, η «ψυχική όραση» ονομαζόταν «φαντασία» από τον Στάινερ. Η ανάπτυξη της «φαντασίας», που θα περίμενες σε ένα καλλιτεχνικό σχολείο, σήμαινε στην πραγματικότητα ανάπτυξη της «ψυχικής όρασης». Ακόμη και η λέξη «τέχνη» αποκτά διαφορετική σημασία με την απόκτηση εσωτερικής γνώσης. Η «τέχνη» γίνεται «Η Τέχνη» (της Μαγείας). Η αποκοσμικοποίηση των θρησκευτικών λέξεων ήταν ένα αποτελεσματικό εργαλείο για να κρύβεται ο εσωτερικός πυρήνας από εμάς, τους αδαείς γονείς. Ο «κήρυγμα» γινόταν «διάλεξη», ο «αποκρυφιστής» γινόταν «επιστήμονας», η «προσευχή» γινόταν «στίχος», το σχέδιο μετενσάρκωσης του Στάινερ — «Η Αληθινή Φύση του Ανθρώπου» — γινόταν «μοντέλο ανάπτυξης του παιδιού», ο «βωμός της φύσης» γινόταν «τραπέζι της φύσης», το «πεντάγραμμα» γινόταν «αστέρι», η «θρησκεία» γινόταν «επιστήμη» και το «δογματικό» γινόταν «μη δογματικό». Μια ακόμη λέξη με διπλή σημασία, το «υλιστικό», χρησιμοποιούνταν παντού στο σχολείο μας. Η σημασία της μέσα στον πολιτισμό του Βάλντορφ ήταν «μη πνευματικό» — πολύ διαφορετική από την δική

μου τότε έννοια, που ήταν «αναζήτηση πλούτου, αγαθών, άνεσης και ηδονής». Η λέξη «μετενσάρκωση» δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ μπροστά μας στο σχολείο και δεν αναφερόταν στα φυλλάδια που διαβάζαμε ή στις συναντήσεις που πηγαίναμε, παρόλο που η μετενσάρκωση είναι βασική διδασκαλία της Ανθρωποσοφίας και κρίσιμη για το «μοντέλο ανάπτυξης παιδιού» του Στάινερ, το προφητικό του μέλλον και το πρόγραμμα σπουδών και την παιδαγωγική του Βάλντορφ. Στην πραγματικότητα, το μάθαμε μόνο αφού φύγαμε από το σχολείο και άρχισα να διαβάζω τα κηρύγματά του. Παρόλα αυτά, σε μια συζήτηση περαστική, μια αφοσιωμένη δασκάλα ανθρωποσοφίστρια, ενώ πήγαινε να πάρει την κόρη της από το σπίτι μας, άφησε να φανεί πως ο Στάινερ αναμένεται να μετενσαρκωθεί σε ένα πράσινο, λοφώδες μέρος της Βόρειας Αμερικής, πιθανόν στην περιοχή όπου βρίσκεται το πρώην σχολείο μας. Αυτό το αινιγματικό σχόλιο προστέθηκε στη νοερή λίστα μου με τις ιδιομορφίες και τους προβληματισμούς για το Βάλντορφ. Ήταν ένα ακόμη κομμάτι του παζλ που τελικά οδήγησε στην αφύπνισή μου. (Έμαθα αργότερα ότι μερικοί ανθρωποσοφιστές που εμπλέκονται με τα σχολεία φαντάζονται μήπως κάποιο παιδί είναι η μετενσάρκωση του Στάινερ!) Έμαθα επίσης από ανθρωποσοφιστή ότι λέξεις όπως «αποκρυφιστής» ή «μυστικιστής» θεωρούνται «ταμπέλες και κοροϊδίες» (αν και οι πιστοί τις χρησιμοποιούν άνετα μεταξύ τους και ο Στάινερ τις χρησιμοποίησε επίσης).

Ο τρίτος παράγοντας που συνέβαλε στην σύγχυσή μας σχετικά με το ότι η Βάλντορφ είναι «μη δογματική» έχει να κάνει με την παιδεία μας. Ούτε ο σύζυγός μου, ούτε εγώ, ούτε το παιδί μας, είχαμε καμία προηγούμενη γνώση για τον αποκρυφισμό πριν ενταχθούμε. Ήξερα ελάχιστα για τη Θεοσοφία και δεν είχαμε λεπτομερή αντίληψη για την ιστορία της Γερμανίας γύρω στα τέλη του 19ου και αρχές του 20ού αιώνα ή την ιστορία της Αναγέννησης, που ίσως θα έκαναν τα πράγματα πιο κατανοητά. Η οικογένειά μου και άλλα μέλη της ομάδας που δεν είχαν καθόλου αποκρυφιστική γνώση λειτουργούσαν ως ένα αποτελεσματικό πέπλο «κανονικότητας», που συνέβαλε στη γενική σύγχυση που επικρατεί στο Βάλντορφ.

Είναι εδώ και καιρό συνήθεια το ανθρωποσοφικό κίνημα να προσφέρει μόνο την «εξωτερική μορφή» της ανθρωποσοφίας στους γονείς που δεν είναι «ενημερωμένοι», όπως φαίνεται από την ακόλουθη συλλογή αποσπασμάτων ανθρωποσοφιστών. Ένας υπεύθυνος τύπου της ανθρωποσοφίας λέει:

Η αποστολή που πρέπει να αναληφθεί με αγάπη, λέει ο Μπάρκοφ, είναι απολύτως συγκεκριμένη: να μεταφερθούν πληροφορίες, να δοθούν ορατές εντυπώσεις (π.χ. το ψωμί που ψήνουν τα παιδιά στο σχολείο, ή μια ξενάγηση στον επάνω όροφο του Γκοίτεανουμ), ή να διηγηθούν απλές ανθρώπινες ιστορίες. Η ανθρωποσοφία πρέπει να αντιμετωπιστεί ως φαινόμενο. Ο υπεύθυνος τύπου πρέπει να μεταφέρει την εξωτερική εμφάνιση των πραγμάτων παρά τον ουσιαστικό πυρήνα. Για να γίνει κατανοητός ο ουσιαστικός πυρήνας απαιτείται βαθύ αποκρυφιστικό υπόβαθρο. (Γιούνγκελ & Στόκμαρ, 2000, σελ. 12)

Ένας ανθρωποσοφιστής με εξήντα χρόνια εμπειρίας — δάσκαλος, συγγραφέας και ομιλητής, Ρόι Γουίλκινσον — αναφέρει:

Είναι γνωστό ότι γονείς λένε ότι τους αρέσει το σχολείο, αλλά θα ήθελαν να ήταν αποδεσμευμένο από κάποιες «τρελές» ιδέες που μπορεί να έχουν αποκομίσει ή που μπορεί να έχει εκφράσει κάποιος δάσκαλος. Ωστόσο, το σχολείο Βάλντορφ και αυτές οι «τρελές» ιδέες είναι αδιαχώριστα. Τα σχολεία Βάλντορφ δεν θα υπήρχαν αν δεν σχετίζονταν με αυτές τις ιδέες. (Γουίλκινσον, 1996, σελ. 17)

Ένας άλλος γνωστός εκπαιδευτικός Βάλντορφ γράφει:

(Όπως εφαρμόζεται στην CIA), υπάρχει ένα στοιχείο «ανάγκης να ξέρεις» στη δυναμική της συζήτησης, ακόμα και σε ένα σχολείο! Η γραμματέας δεν «έχει ανάγκη να ξέρει» το απόκρυφο πνευματικό υπόβαθρο της διδασκαλίας της γεωλογίας στην έκτη τάξη. (Γουάιτχεντ, 1993, σελ. 15)

Και άλλο ένα παράδειγμα:

(Θέματα που αφορούν τη χρήση συγκεκριμένου υλικού (σκέψεις, αποσπάσματα, στίχοι κτλ.) που είναι διαθέσιμο στον δάσκαλο του Βάλντορφ ως βοήθημα για την πρακτική και εσωτερική του εξέλιξη ως δάσκαλος, αποτελούν άλλο ένα παράδειγμα όπου χρειάζεται προφύλαξη από αλόγιστη κοινοποίηση.) (Λάιστ, 1987, σελ. 15)

Ένας ανθρωσοφιστής στην Ολλανδία γράφει:

Η ανθρωσοφία έχει πάντα εκτιμηθεί στον πολιτιστικό βίο της Ολλανδίας. Η συμβολή της στην εκπαίδευση, την υγεία, τη φροντίδα των ατόμων με ειδικές ανάγκες, τη γεωργία, την αρχιτεκτονική και άλλους τομείς της κοινωνίας αναγνωρίζεται και σέβεται ευρέως, συχνά χωρίς να υπάρχει γνώση των φιλοσοφικών ιδεών που τη στηρίζουν. Αυτό δεν ήταν ποτέ απαραίτητο και δεν είναι ούτε τώρα. Το σημαντικότερο για την κοινωνία είναι η ενεργή εργασία για το καλό της ανθρωπότητας. Η ανθρωσοφία δεν χρειάζεται να «πωλείται». (Ντάνσελμαν, 2000, σελ. 3)

Δεν αρνούνται όλοι οι ανθρωσοφιστές ότι το Βάλντορφ είναι θρησκευτικό σχολείο ή ότι θέλουν να κρύψουν αυτό το γεγονός. Ο Γιουτζίν Σβαρτς, πρώην διευθυντής εκπαίδευσης δασκάλων Βάλντορφ στο Sunbridge College της Νέας Υόρκης, έκανε τις ακόλουθες παρατηρήσεις σχετικά με τη διαμάχη για το Βάλντορφ, απόσπασμα από ομιλία του στις 13 Νοεμβρίου 1999, σε συνέδριο στο οποίο προσκάλεσε και τον κριτικό του Βάλντορφ, Νταν Ντούγκαν. Το κείμενο της ομιλίας, «Εκπαίδευση Βάλντορφ — Για τους καιρούς μας ή εναντίον τους;», βρίσκεται στην ενότητα «άρθρα» της ιστοσελίδας <http://www.waldorfcritics.org> :

Πιστεύω ότι οφείλουμε στους γονείς να τους πούμε ότι το παιδί θα βιώσει τη μία θρησκευτική εμπειρία μετά την άλλη. Και αν κάποιος από τους εκπαιδευόμενους δασκάλους στην αίθουσα νιώθουν ότι δεν το λέω αρκετά καθαρά, να το πω λοιπόν εδώ, αν δεν το έχω πει εκατό φορές ήδη: όταν αρνούμαστε ότι τα σχολεία Βάλντορφ δίνουν στα παιδιά θρησκευτικές εμπειρίες, αρνούμαστε ολόκληρη τη βάση της εκπαίδευσης Βάλντορφ. (παράγραφος 21)

Το να αρνηθείς τη θρησκευτική βάση της εκπαίδευσης Βάλντορφ — θα το έλεγα ξανά — για να ικανοποιήσεις τους διευθυντές των δημόσιων σχολείων, ή έναν παρουσιαστή εκπομπής ή έναν δημοσιογράφο είναι πολύ, πολύ λάθος. Και η ηγεσία του Βάλντορφ, θα έλεγα, είναι ασαφής σ' αυτό το θέμα. Θα έλεγα ότι είμαστε θρησκευτικά σχολεία. Θρησκευτικά σχολεία συν· θρησκευτικά σχολεία με διαφορά· ελαφριά θρησκευτικά σχολεία — όπως θέλετε πείτε το. (παράγραφος 23)

Ήρθε η ώρα να σταματήσουμε τις υποχωρήσεις (σε θεωρίες) που θα ακούγονται πολύ παράξενες αν πούμε στους γονείς τι κάνουμε πραγματικά. Μην πείτε ότι δεν σας το είπα — πριν δέκα χρόνια! Σταματήστε να υποχωρείτε. Πείτε σε όλους τι είμαστε. Την ημέρα που θα μπουν στο σχολείο, να το μάθουν εκείνη τη στιγμή. (παράγραφος 25)

Αν πραγματικά θέλουμε να είμαστε κίνημα πολιτισμικής ανανέωσης, είναι δική μας ευθύνη να μοιραστούμε με τους γονείς εκείνα τα στοιχεία της ανθρωσοφίας που θα τους βοηθήσουν να κατανοήσουν τα παιδιά τους και να εμβαθύνουν στους μυστηριώδεις τρόπους με τους οποίους λειτουργούμε. Ναι, δίνουμε στα παιδιά μια εκδοχή της ανθρωσοφίας μέσα στην τάξη· είτε το θέλουμε είτε όχι, είναι εκεί. (παράγραφος 26) (Σβαρτς, 1999, 13 Νοεμβρίου, από <http://www.waldorfcritics.org>).

Ο Σβαρτς έγραψε αργότερα στον Νταν Ντούγκαν ότι απολύθηκε από το Sunbridge μετά την ομιλία του και υποβιβάστηκε σε δάσκαλο Βάλντορφ.

Το φυλλάδιο του σχολείου που λάβαμε ταχυδρομικά, ως υποψήφιοι γονείς, με τίτλο «Η Εκπαίδευση Ρούντολφ Στάινερ Βάλντορφ», είχε το όνομα του μυστικιστή γραμμένο με μεγάλα, φωτεινά κόκκινα γράμματα Anthro-font σε ένα φλεγόμενο κίτρινο εξώφυλλο. Ανάμεσα στους οπαδούς του Στάινερ, ακόμα και η γραμματοσειρά ήταν προκαθορισμένη από τον δάσκαλο για τα έντυπα του κινήματος. Το όνομα του Στάινερ όμως δεν σήμαινε τίποτα για εμάς τότε, γιατί δεν γνωρίζαμε τον Ρούντολφ Στάινερ και την Ανθρωποσοφία. Το φυλλάδιο, που είχε εκδοθεί από τις Εκδόσεις Robinswood στο Στόρμπριτζ της Αγγλίας, δεν ανέφερε ποτέ τη λέξη «Ανθρωποσοφία». Ούτε υπήρχε αναφορά στη θρησκευτική ταυτότητα του σχολείου ή κάποια εξήγηση για τη «πνευματική» ή αποκρυφιστική βάση της Βάλντορφ. Αν και εκ των υστέρων αναγνωρίζω την πραγματική σημασία της «ζωγραφιάς» ενός μαθητή Βάλντορφ που απεικονίζει το ανθρωποσοφικό σύμβολο του Ήλιου και του ουράνιου τόξου, όπως φαίνεται στο φυλλάδιο. Η εξήγηση, μια συγκεκαλυμμένη αναφορά σε κοσμικά όντα και μετενσάρκωση, λέει: «Ένα επτάχρονο εξερευνά τον κόσμο του χρώματος, έναν από τους πολλούς “κόσμους” που ανακαλύπτουν τα παιδιά όταν πηγαίνουν σχολείο.» (Steiner schools fellowship, 1989, σ.1)

Αν και η «Ανθρωποσοφία» δεν αναφερόταν στο φυλλάδιο, και δεν ήταν ακόμη γνωστός όρος στην Αμερική, μέσα σε λίγες μέρες από τη σχέση μας με τη Βάλντορφ αρχίσαμε να ακούμε αυτή τη λέξη. Όπως και άλλοι που τυχαία βρέθηκαν σε μια ανθρωποσοφική πραγματικότητα επιλέγοντας ένα σχολείο βασισμένο στις τέχνες και χωρίς θρησκευτική δέσμευση για τα παιδιά τους, κι εγώ αναρωτιόμουν γιατί οι άνθρωποι δεν μπορούσαν να προφέρουν τη λέξη «ανθρωπολογία».

Στην αρχή της πορείας μου ως μαμά Βάλντορφ, πριν αποκτήσουμε υπολογιστή και πρόσβαση στο Διαδίκτυο, συμβουλευτήκα το λεξικό Webster's New World, αλλά δεν βρήκα πουθενά τη λέξη. Ρώτησα και έναν δάσκαλο τι είναι η «Ανθρωποσοφία» και μου είπε «η μελέτη του ανθρώπου», που δεν με βοήθησε ιδιαίτερα να καταλάβω. Η λέξη «Ανθρωποσοφία» συχνά χρησιμοποιούνταν ως απλή απάντηση ή εξήγηση σε κάποια ερώτηση. Για παράδειγμα, ένας δάσκαλος μπορούσε να απαντήσει σε γονιό που είχε απορία: «Στην Ανθρωποσοφία το κάνουμε έτσι». Κάποιες φορές η Ανθρωποσοφία εξηγούνταν ως «η φιλοσοφία του Στάινερ». Έτσι, για χρόνια προσπαθούσαμε να λειτουργήσουμε μέσα σε μια πραγματικότητα Βάλντορφ χωρίς να καταλαβαίνουμε ότι η κοσμοθεωρία τους είναι ιδεολογικά αντίθετη με τη δική μας. Εκεί ήμασταν, μια οικογένεια ελεύθερων σκέψεων, άθελά μας προσπαθώντας να υλοποιήσουμε τις αποκρυφιστικές προφητείες του Στάινερ, μυώντας την κόρη μας σε ένα ανθρωποσοφικό μυστικιστικό σχολείο, εθελοντικά προσφέροντας και δωρίζοντας για την υπόθεση, όλα στο όνομα της «εκπαίδευσης».

Ο εθελοντισμός απαιτούνταν από όλους τους γονείς. Όμως οι πολλές ώρες που αφιέρωνα ποτέ δεν φάνονταν αρκετές στο διδακτικό προσωπικό, γιατί εγώ φυσικά εργαζόμουν από τη δική μου μη ανθρωποσοφική οπτική, αγνοώντας τη μυστική διδασκαλία του Στάινερ, ενώ οι ανθρωποσοφιστές ακολουθούσαν τις επιταγές της κοσμοθεωρίας τους, γιατί:

«Το πρόσωπο στο οποίο εμφανίζεται η ανθρωποσοφική σοφία πρέπει να είναι εντελώς ασήμαντο σε σχέση με αυτή τη σοφία· το πρόσωπο ως τέτοιο δεν έχει καμία σημασία. Το μόνο που έχει σημασία είναι ότι αυτό το πρόσωπο έχει αναπτυχθεί τόσο ώστε οι προσωπικές του προτιμήσεις, αποστροφές και απόψεις να μην επηρεάζουν την ανθρωποσοφική σοφία.» (Στάινερ, 1990, σ.17).

Αυτό μου προκαλούσε αυξανόμενη αίσθηση της βαθιάς τους αχαριστίας.

Σε αρκετές περιπτώσεις είχα αναρωτηθεί αν η Βάλντορφ ήταν ένα νέο θρησκευτικό κίνημα, γιατί η οικογένειά μου είχε βιώσει παράξενες καταστάσεις που προέρχονταν από την παιδαγωγική. Επειδή όμως οι ανησυχίες μου καθησυχάζονταν πάντα από άλλα μέλη της ομάδας (κάποια με και κάποια χωρίς αποκρυφιστική γνώση), με τα οποία είχαμε γίνει φίλοι, τείνα να αγνοώ την αυξανόμενη σύγχυση και απογοήτευσή μου. Μας συγχαίραν συνεχώς που επιλέξαμε τη Βάλντορφ για την εκπαίδευση της κόρης μας, και άλλα σχολικά συστήματα συχνά υποτιμώνταν. Πιστεύαμε ότι η Βάλντορφ ήταν η καλύτερη εκπαίδευση που υπήρχε και όλα τα παιδιά του κόσμου έπρεπε να έχουν το προνόμιο να πηγαίνουν σε τέτοια σχολεία.

Μια φορά, ακούγοντας κάποιους Βάλντορφ να συζητούν τη διάταξη των θέσεων μιας τάξης, όπου τα παιδιά με σκούρα μαλλιά έπρεπε να κάθονται κοντά στα παράθυρα για να απορροφούν το φως, σταμάτησα και σκέφτηκα: «τι συμβαίνει εδώ;». Σε μια άλλη παράξενη στιγμή, γινόταν λόγος για να αλλάξουν τα αριστερόχειρα παιδιά στο δεξί χέρι. Δεν είχε απορριφθεί αυτή η πρακτική; Όταν έμαθα ότι οι μαύρες και καφέ κηρομπογιές δεν επιτρέπονταν στα νηπιαγωγεία, ρώτησα τη δασκάλα της κόρης μου πώς θα μπορούσαν τα αφροαμερικάνικα παιδιά να ζωγραφίσουν τον εαυτό τους. Η δασκάλα μου είπε ότι θα τους δείξει πώς να

«μουτζουρώνουν» το χρώμα από διάφορα άλλα χρώματα. Παρατήρησα ότι αυτό φαινόταν ρατσιστικό. Τι συνέβαινε; Αργότερα έμαθα από τα γραπτά του Στάινερ ότι «το μαύρο είναι η πνευματική εικόνα του άψυχου» και ότι το σκούρο δέρμα είναι σημάδι πνευματικής κατωτερότητας. Μια φορά με διαβεβαίωσαν ότι η Ανθρωποσοφία ήταν «τόσο καινούρια», αλλά στο μέλλον όλα τα σχολεία θα υιοθετήσουν τέτοιες εκπαιδευτικές καινοτομίες. Αν και κάποιοι στο σχολείο φαινόταν τόσο καλόκαρδοι, ευγενικοί, τόσο ειλικρινείς στις προσπάθειές τους και τόσο αφοσιωμένοι να προσφέρουν την καλύτερη δυνατή εκπαίδευση στα παιδιά, κάτι δεν πήγαινε καλά και, όπως κι άλλοι στο σχολείο, δεν μπορούσα να το προσδιορίσω ακριβώς.

Τον χειμώνα του 2001-2002, πολύ μετά την αποχώρησή μας από το σχολείο, έγινε μια προσπάθεια να δοθούν απαντήσεις σε άλλους γονείς που αναζητούσαν να κατανοήσουν την Ανθρωποσοφία και τη σχέση του σχολείου με αυτήν. Η δασκάλα Μ. Καρλσταντ επιχείρησε να καθησυχάσει τις ανησυχίες με ένα άρθρο, «Pleasant Ridge and Anthroposophy», που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα του σχολείου CALYX. Αναφερόμενη στις διδασκαλίες του Στάινερ, παραδέχεται με σαφήνεια ότι η Ανθρωποσοφία είναι ένα «εγκεγκρόρ» — ο μαγικός όρος για την συλλογική ενέργεια ή ψυχή ομάδας που πιστεύεται ότι δημιουργείται από μια ομάδα που εργάζεται στο φυσικό επίπεδο. Αυτό το ον υποστηρίζεται και ζωντανεύει από ανώτερα πνευματικά όντα που υποστηρίζουν τις δραστηριότητες της ομάδας — αν και ο μέσος άνθρωπος δεν θα το καταλάβει. Αναγνωρίζει επίσης ότι ο Στάινερ περιγράφει την Ανθρωποσοφία «ως μονοπάτι γνώσης,... έναν τρόπο για το πνευματικό μέσα στον άνθρωπο να βρει τον δρόμο του προς το πνευματικό στο σύμπαν», αλλά δεν δίνει λεπτομέρειες για το μονοπάτι του Στάινερ, όπως οι χρωματικές του διαλογισμοί, και δεν εξηγεί ότι το μονοπάτι, όταν εξασκείται, υποτίθεται ότι κάνει τον πνευματικό κόσμο ενεργό και ορατό στο φυσικό επίπεδο. Πιστεύει ότι «η Ανθρωποσοφία δεν είναι ούτε θρησκευτική ούτε κοσμική», γιατί υπερβαίνει τη θρησκεία και τις «κατηγορίες είτε-είτε» και καθησυχάζει τους γονείς ότι οι δάσκαλοι και το προσωπικό δεν χρειάζεται να είναι ανθρωποσοφιστές, αλλά μόνο να είναι «ανοιχτοί» στην Ανθρωποσοφία και να εργάζονται από αυτή την οπτική. Δυστυχώς, για άλλη μια φορά διατηρεί το μύθο ότι η Βάλντορφ δεν έχει θρησκευτική δέσμευση, ότι η Ανθρωποσοφία είναι φιλοσοφία, επιστημονική και «όχι θρησκευτική», και ότι το να είσαι πνευματικός είναι κάτι διαφορετικό από το να είσαι θρησκευτικός. Δηλώνει ξεκάθαρα ότι η Βάλντορφ διαφέρει από άλλα εκπαιδευτικά συστήματα επειδή «αναγνωρίζει μια πνευματική βάση στη ζωή μας και περιλαμβάνει την ανάπτυξη της πνευματικής πλευράς του είναι μας», σημειώνοντας ότι αυτό κάνει την Ανθρωποσοφία «να φαίνεται σαν θρησκεία». Η κ. Καρλσταντ μιλάει επίσης για το μέλλον...

Ο Ρούντολφ Στάινερ συχνά περιέγραφε την Ανθρωποσοφία ως ένα ζωντανό, πνευματικό ον. Η λέξη «ον» μπορεί επίσης να αποδοθεί ως «δύναμη». Είναι σημαντικό οι άνθρωποι να σκέφτονται αυτό το πνευματικό ον ή δύναμη με έναν τρόπο που να τους επιτρέπει ελεύθερα να αποφασίσουν αν αυτό ταιριάζει με τις δικές τους αντιλήψεις για τον κόσμο. Στο έργο του «Ανθρωποσοφικές Ηγετικές Σκέψεις» (1924), ο Στάινερ περιέγραψε την Ανθρωποσοφία ως μια πορεία γνώσης, ως έναν τρόπο για το Πνευματικό μέσα στον άνθρωπο να βρει το δρόμο του προς

το Πνευματικό στο Σύμπαν (Karlstad, 2001-2002, σ. 2).

Στο σχολείο μας, οι καθηγητές και το προσωπικό καλούνται να είναι ανοιχτοί στις ιδέες της Ανθρωποσοφίας, όχι να είναι ανθρωποσοφιστές. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να είναι πρόθυμοι να εξετάσουν, και μερικές φορές να συζητήσουν ζωντανά, τις εκπαιδευτικές ιδέες που προέκυψαν από τη σχέση του Στάινερ με την Ανθρωποσοφία. Αυτές οι ιδέες αποτελούν το φιλοσοφικό (όχι θρησκευτικό) θεμέλιο πάνω στο οποίο βασίζεται το παιδαγωγικό έργο των σχολείων Βάλντορφ. Η αναφορά στην Ανθρωποσοφία ως φιλοσοφία και όχι ως θρησκεία μπορεί να θεωρηθεί διπλωματική γλώσσα, όμως το πνευματικό πεδίο αφορά κάτι πολύ πέρα από θρησκευτικά δόγματα. Αυτό που ελκύει πολλούς στη Βάλντορφ είναι το βαθύ πνευματικό θεμέλιο που μας ενθαρρύνει να αφήσουμε στην άκρη κάθε δογματική πεποίθηση για τον πνευματικό κόσμο και να προσεγγίσουμε τη μελέτη του πνευματικού κόσμου με μια επιστημονική οπτική του 20ού αιώνα (Karlstad, 2001-2002, σ. 2).

(...) Η Ανθρωποσοφία δεν είναι ούτε θρησκευτική ούτε κοσμική. Είναι μια πνευματική Ιδέα που προσπαθεί να βρει μια νέα θέση στη σκέψη μας, που υπερβαίνει τα διλήμματα του «ή το ένα ή το άλλο». Υπάρχει μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στην ανθρωποσοφική προσέγγιση στην εκπαίδευση και σε άλλες προσεγγίσεις. Η Ανθρωποσοφία αναγνωρίζει μια πνευματική βάση στη ζωή μας και περιλαμβάνει την ανάπτυξη της πνευματικής πλευράς της ύπαρξής μας ως σημαντικό μέρος του προγράμματος σπουδών. Αυτό την κάνει να φαίνεται σαν θρησκεία. Στην πραγματικότητα, όμως, είναι ένας νέος τρόπος να βλέπουμε τον κόσμο. Μετά από μερικούς αιώνες, η ιδέα ότι η ζωή μας έχει πνευματική διάσταση μπορεί να ενσωματωθεί εύκολα στην καθημερινή δημόσια συζήτηση, χωρίς αναφορά σε κάποια συγκεκριμένη θρησκεία ή στην Ανθρωποσοφία (Karlstad, 2001-2002, σσ. 2-3).

Πριν από χρόνια, όταν ρώτησα έναν δάσκαλο Βάλντορφ τι είναι η Ανθρωποσοφία, η απάντηση που πήρα ήταν «η μελέτη του ανθρώπου». Θα προτιμούσα μια πιο ειλικρινή προσέγγιση, έναν ανοιχτό διάλογο για τις πραγματικές διαφορές που υπάρχουν στη ζωή σε μια σχολική πραγματικότητα Βάλντορφ. Καλύτερα ακόμη, θα ήθελα το φυλλάδιο που είχα λάβει ως υποψήφια γονέας, εκείνα τα χρόνια, να με είχε ενημερώσει ότι η εσωτερική θρησκεία του Στάινερ είναι θεμελιώδης για την εκπαίδευση Βάλντορφ και ότι η μετενσάρκωση είναι βασικό δόγμα της παιδαγωγικής και του προγράμματος του σχολείου. Αυτού του είδους η πληροφορία θα είχε γλιτώσει την οικογένειά μου από πολλή σύγχυση, πόνο και δυσκολίες.

«Τέχνη»

Όταν με ζήτησαν να οργανώσω μια φιλανθρωπική εκδήλωση για το σχολείο, σχεδίασα έναν διαγωνισμό ζωγραφικής. Το έργο του νικητή θα τυπωνόταν σε μπλουζάκια που θα πωλούνταν για να συγκεντρωθούν χρήματα. Δέχτηκα ένα τηλεφώνημα και μετά μια επίσκεψη. Στο τηλεφώνημα με ενημέρωσαν ότι ο διαγωνισμός δεν επιτρέπεται στο σχολείο. Χωρίς να αποθαρρυνθώ και υποστηρίζοντας την ιδέα ενός μη ανταγωνιστικού περιβάλλοντος, πρότεινα να

τυπωθούν μπλουζάκια με ένα μοτίβο από μικρά πορτραίτα που θα έφτιαχναν όλα τα παιδιά του σχολείου. Τα πορτραίτα αυτά θα σχεδιάζονταν γρήγορα από τα παιδιά με μαύρους μαρκαδόρους σε μικρά κομμάτια χαρτί, που μετά θα τακτοποιούνταν και θα τυπώνονταν με μεταξοτυπία στα μπλουζάκια. Μετά έμαθα ότι οι μαρκαδόροι δεν επιτρέπονται στο σχολείο. Υποθέτοντας ότι αυτό οφειλόταν σε περιβαλλοντικούς λόγους, που χαιρέτισα, πρότεινα να αντικατασταθούν από σκούρα μολύβια. Μετά έμαθα ότι τα μολύβια δεν επιτρέπονται στο νηπιαγωγείο και ότι τα μικρά παιδιά δεν πρέπει να σχεδιάζουν γραμμικά! Πόσο παράξενο μου φάνηκε αυτό! Ήμουν γνώστρια του έργου της Ρόδα Κέλογκ και του Χάουαρντ Γκάρντνερ, που έχουν καταγράψει την έμφυτη ικανότητα των παιδιών παγκοσμίως να εκφράζονται με γραμμές. Επίσης, ο Καναδός επιστήμονας δρ Τζον Κένεντι έχει δείξει ότι τα παιδιά που γεννιούνται τυφλά σχεδιάζουν γραμμικά. Ως μικρό παιδί είχα συμμετάσχει στα μαθήματα εικαστικών της μητέρας μου και δεν είχα ποτέ απαγορευτεί να σχεδιάζω γραμμές. Παρακολούθησα προσεκτικά την εξέλιξη των γραμμικών εκφράσεων της κόρης μου, αφού της έδωσα μολύβι από πολύ μικρή ηλικία — κράτησα κάθε σχέδιο, σχεδιάζοντας να καταγράψω τις καλλιτεχνικές εκφράσεις και την πρόοδό της μέσα στην παιδική ηλικία. Δεν ήταν η Βάλντορφ σχολείο βασισμένο στην τέχνη; Γιατί ήταν η δημιουργία γραμμών στις πρώτες τάξεις ταμπού;

Όταν η εκπρόσωπος του σχολείου που με είχε πάρει τηλέφωνο ήρθε στο σπίτι μου, μου είπε ότι η Βάλντορφ δεν είναι σχολείο τέχνης, ότι δεν υπάρχει τέχνη ή αίθουσα τέχνης στη Βάλντορφ και ότι οι ζωγραφιές «υγρό σε υγρό» που κάνουν τα παιδιά ήταν κάτι άλλο — αλλά τι ήταν, αν όχι τέχνη; Γιατί είχα μετακομίσει από άλλη πολιτεία, αφού είχα αποφοιτήσει από τη Σχολή Τεχνών του Σικάγο και είχα γεννήσει την κόρη μας στο Οχάιο, για να δώσω στο παιδί μου ό,τι μας είχαν πει ότι ήταν μια σχολή βασισμένη στην τέχνη, προοδευτική και μη δόγματική όπως η Βάλντορφ; Η πραγματικότητα άρχισε να με καταλαμβάνει σιγά σιγά — η Βάλντορφ δεν προσέφερε την τέχνη που περίμενα. Δεν υπήρχε ελεύθερη καλλιτεχνική έκφραση. Τα τυπικά παιδικά σχέδια έλειπαν από τις τάξεις. Είπα στην επισκέπτρια: «Η Βάλντορφ μοιάζει με αίρεση, όλοι ακολουθείτε τον Στάινερ, αυτός είναι ο γκουρού σας. Ποτέ δεν ένιωσα τόσο καταπιεσμένη, αυτό είναι σαν θρησκεία.» Είχα δίκιο, αλλά δεν το ήξερα. Η επισκέπτρια με διαβεβαίωσε ότι δεν ισχύει αυτό και ότι εκείνη «ποτέ δεν ένιωσε τόσο ελεύθερη.» Δεν είχα τότε ιδέα ότι χιλιάδες κηρύγματα του Στάινερ είχαν δημοσιευτεί και διανεμηθεί από οπαδούς μέσα στον κλειστό κόσμο της Ανθρωποσοφίας. Εκείνα τα χρόνια δεν είχα μπει συνειδητά στον αποκρυφισμό, ήμουν σε «κενό πληροφόρησης», προσπαθώντας να λειτουργήσω σε ένα ανθρωποσοφικό περιβάλλον χωρίς καμία γνώση του αποκρυφιστικού υποκειμένου. Πίστευα ακόμα ότι ο Στάινερ ήταν όπως διαφημιζόταν — επιστήμονας, παιδαγωγός και φιλόσοφος — και όχι αποκρυφιστής, μυσταγωγός και ανθρωποσοφιστής. Πολύ αργότερα, όταν έψαχνα κήρυγμα μετά κήρυγμα, βρήκα την εξής υπόδειξη για το λόγο που τα νεαρά «μετενσαρκωμένα» παιδιά μπορεί να απαγορεύεται να χρησιμοποιούν γραμμές και αντίθετα να εκτίθενται στα χρώματα:

«Βλέπετε, όταν η ψυχή φτάνει στη γη για να εισέλθει στο σώμα της, έχει κατέβει από πνευματικές ψυχικές σφαίρες στις οποίες δεν υπάρχουν χωρικά σχήματα. Έτσι η ψυχή γνωρίζει τα χωρικά σχήματα μόνο μετά την εμπειρία του σώματος, μόνο

όσο διαρκούν οι επιπτώσεις του χώρου. Αλλά ενώ ο κόσμος από τον οποίο κατέρχεται η ψυχή δεν έχει χωρικά σχήματα ή γραμμές, έχει εντάσεις και ποιότητες χρώματος» (Steiner, 1964, σ. 23).

Στον παιδικό σταθμό, η κόρη μου ζωγράφιζε φύλλα υγρού χαρτιού ακουαρέλας με στρογγυλεμένες γωνίες. Αρχικά, χρησιμοποιούσαν μόνο μεμονωμένα χρώματα, κίτρινο ή μπλε. Μου φαινόταν παράξενο και αναρωτιόμουν γιατί τα παιδιά δεν ζωγράφιζαν εικόνες. Ρώτησα τη δασκάλα γιατί τους επιτρεπόταν μόνο ένα χρώμα και ποιος ήταν ο σκοπός αυτών των «ζωγραφιών». Μου είπε ότι ήταν η «θεωρία του χρώματος» του Στάινερ και ότι τα παιδιά ανέπτυσαν τη «φαντασία» τους. Μετά που έφυγα από το σχολείο, έμαθα από την ανθρωποσοφίστρια Όντρεϊ ΜακΆλεν ότι:

Τα χρώματα που χρησιμοποιεί το παιδί για να εκφράσει τη αρμονική σύνδεση με το σώμα του πριν την αλλαγή των δοντιών είναι το μπλε και το κίτρινο· από αυτά τα χρώματα η ψυχή υφαίνει τη σύνδεσή της με το κληρονομικό σώμα και το μεταμορφώνει.

Με άλλα λόγια, το να ζωγραφίζει κανείς σε υγρό χαρτί ακουαρέλας με κίτρινο ή μπλε βοηθά την ψυχή που μετενσαρκώνεται να συνδεθεί με το φυσικό σώμα. Αργότερα παρατήρησα ότι τα παιδιά ζωγράφιζαν «δίσκους» χρώματος περιβαλλόμενους από αντίθετο χρώμα. Για παράδειγμα, έναν μπλε δίσκο με κόκκινο γύρω ή το αντίθετο. Χρόνια μετά έμαθα ότι ο Στάινερ πρότεινε στους ενήλικες μαθητές του διαλογιστικές ασκήσεις που θύμιζαν τις δίσκους της κόρης μου. Οι μαθητές έπρεπε να κάνουν την εξής άσκηση επτά φορές το πρωί:

Να σκεφτούν έναν μπλε κυκλικό δίσκο με κόκκινο περιθώριο. Έπειτα να τον μετατρέψουν σε κόκκινο δίσκο με μπλε περιθώριο. Να επαναφέρουν στην αρχική κατάσταση.

Να το κάνουν επτά συνεχόμενες φορές.

Να νιώσουν μέσω εσωτερικής παρατήρησης πως η σκέψη γίνεται κινητική και ελεύθερη από μόνη της και τελικά ανυψώνεται σε κατάσταση ανεξάρτητη από το σώμα.

Όσο περισσότερο μελετούσα τη Θεοσοφία και την Ανθρωποσοφία, τόσο περισσότερο έβλεπα τους «δίσκους» ως πλανήτες ή ήλιους. Πλέον σκέφτομαι τις ασκήσεις χρώματος της Βάλντορφ ως μάνταλα και φυλακτά. Μετά που ανακάλυψα το βιβλίο των θεοσοφιστών Άνι Μπέσαντ και Τσαρλς Λιντμπήτερ, *Thoughtforms*, που εκδόθηκε το χρόνο πριν ο Στάινερ γίνει Γενικός Γραμματέας της Θεοσοφίας στην Αυστρία και τη Γερμανία, κατάλαβα ότι αυτού του είδους οι αφαιρέσεις του πνευματικού κόσμου ήταν μόδα στην εποχή του και τον επηρέασαν. Στα στρογγυλεμένα φύλλα της κόρης μου ζωγράφιζε επίσης ήλιους και ουράνια τόξα που αργότερα κατάλαβα ότι είναι ανθρωποσοφικά σύμβολα. Έχω μάθει από τον χασιδικό ραββίνο Γιονάσαν Γκερσόμ ότι οι ζωγραφιές της Βάλντορφ αντιπροσωπεύουν «τη δημιουργική ενέργεια ανώτερων πνευματικών κόσμων».

Η σκέψη μου γύρισε στην πρώτη μου εντύπωση για τα έργα των παιδιών στο σχολείο Βαλντορφ στη Μινεάπολη. Κανείς δεν ζωγράφιζε σπίτια, άλογα, αυτοκίνητα και φορτηγά — τα συνηθισμένα που κάνουν τα παιδιά στη ζωγραφική του δημοτικού. Αντίθετα, οι τοίχοι ήταν γεμάτοι έργα που ήταν κυριολεκτικά θολά στα άκρα, χωρίς σαφείς μορφές και όρια. Όλα τα έργα των παιδιών μου φαινόταν ίδια, δεν έβλεπα καμία ατομικότητα. Τι συνέβαινε λοιπόν εδώ; Αργότερα μίλησα στο Γκαίτεανουμ, την έδρα των ανθρωποσοφιστών στο Ντόρναχ της Ελβετίας, όπου είδα τα έργα στους τοίχους να είναι φτιαγμένα με τις ίδιες αφηρημένες στροβιλιστές παστέλ αποχρώσεις. Μου είπαν ότι αυτό συμβαίνει επειδή οι ζωγραφιές αναπαριστούν τη δημιουργική ενέργεια ανώτερων πνευματικών κόσμων. Προφανώς οι ανθρωποσοφιστές έχουν εκπαιδευτεί από παιδιά να «βλέπουν» αυτούς τους στροβιλισμούς χρωμάτων ως κάτι πνευματικό.

Ο Στάινερ δίδασκε ότι το χρώμα είναι το ζωντανό όργανο των πνευματικών όντων και ότι το χρώμα μπορεί να θεραπεύσει — μια ιδέα που εγώ δεν ήξερα μέχρι να διαβάσω για την Ανθρωποσοφία και να συμβουλευτώ άλλες αποκρυφιστικές πηγές. Ο Στάινερ έλεγε ότι τα όντα έρχονται στη γη με τα φτερά του χρώματος. Με τις γνώσεις που απέκτησα, καταλαβαίνω γιατί ένας ανθρωποσοφικός γιατρός μας συνέστησε να δώσουμε στο παιδί μας κόκκινες, κίτρινες και πορτοκαλί ξυλομπογιές για να ζωγραφίζει. Η υποστηρίκτρια της Βαλντορφ, Μαίρη Ρίτσαρντς, έγραψε: «Η τέχνη διδάσκεται όχι για να κάνει τα παιδιά καλλιτέχνες, αλλά για να τα εκθέσει στη θεραπευτική επίδραση του χρώματος».

Η αυστηρή τήρηση συγκεκριμένων χρωμάτων στους τοίχους των αιθουσών, σύμφωνα με τις οδηγίες του Στάινερ, σχετίζεται με τη λατρεία του χρώματος. Ο λόγος χρήσης του χρώματος στη Βαλντορφ αποκτά νέο νόημα όταν ανακαλύπτουμε το ακόλουθο κήρυγμα του Στάινερ προς τους μαθητές του που δόθηκε στον πάνω όροφο του Σπίτιου του Στουτγκάρδη (κάτω από το οποίο βρισκόταν ο κόκκινος και μπλε ροζικρουσιανός ναός):

Θα καταλάβετε καλύτερα τη σημασία του χρώματος αν περιγράψουμε πώς επηρεάζει τον αποκρυφιστή. Για αυτό χρειάζεται κάποιος να απελευθερωθεί εντελώς από τα πάντα και να αφιερωθεί σε ένα συγκεκριμένο χρώμα, να βυθιστεί σ' αυτό. Αν αυτός που αφιερώνεται στο χρώμα που καλύπτει αυτούς τους φυσικά πυκνούς τοίχους έχει κάνει κάποια αποκρυφιστική πρόοδο, θα συμβεί ότι μετά από μια περίοδο αυτής της πλήρους αφοσίωσης οι τοίχοι θα εξαφανιστούν από την διαυγή του όραση· η συνείδηση ότι οι τοίχοι αποκόπτουν τον έξω κόσμο θα χαθεί. Αυτό που εμφανίζεται πρώτο δεν είναι απλώς ότι βλέπει τα διπλανά σπίτια έξω, ότι οι τοίχοι γίνονται σαν γυαλί, αλλά στο χώρο που ανοίγει υπάρχει ένας κόσμος καθαρά πνευματικών φαινομένων· πνευματικά γεγονότα και πνευματικές μορφές γίνονται ορατές. Αρκεί να σκεφτούμε ότι πίσω από όλα όσα βλέπουμε φυσικά γύρω μας υπάρχουν πνευματικά όντα και γεγονότα... Οι κόσμοι που μας περιβάλλουν πνευματικά είναι πολλοί και διαφορετικοί, πολλά είδη στοιχειωδών όντων είναι γύρω μας. Αυτά δεν είναι κλεισμένα σε κουτιά ή ζουν σε διάφορα σπίτια... Αλλά δεν μπορούν όλα να φανούν με τον ίδιο τρόπο· ανάλογα με τη δυνατότητα της διαυγούς όρασης, μπορεί να υπάρχουν ορατά και αόρατα όντα στον ίδιο χώρο. Ποια πνευματικά όντα γίνονται ορατά σε κάθε περίπτωση εξαρτάται από το χρώμα που

αφιερώνουμε σε αυτό. Σε ένα κόκκινο δωμάτιο φαίνονται διαφορετικά όντα απ' ό,τι σε ένα μπλε δωμάτιο, όταν τα προσεγγίζουμε μέσω του χρώματος. Μπορούμε τώρα να ρωτήσουμε: τι γίνεται αν δεν είναι κανείς διαυγής στο όραμα; Αυτό που κάνει συνειδητά ο διαυγής το κάνει ασυνειδήτα το αιθερικό σώμα ενός ατόμου που δεν έχει εκπαιδευτεί σε διαυγή όραση· μπαίνει σε μια σχέση με τα ίδια όντα.

Με άλλα λόγια, αφιερώσου στο χρώμα και θα δεις μέσα από τους τοίχους τα πνευματικά όντα που περιβάλλουν την ανθρωπότητα στον περίγυρο. Ποια όντα θα δεις εξαρτάται από το χρώμα που αφιερώνεσαι. Μετά που ανακάλυψα τις χρωματιστές πλανητικές σφραγίδες του Στάινερ, συμπέρανα ότι ο Ήλιος αντιστοιχεί στο λευκό ή χρυσό, ο Κρόνος στο μπλε, η Σελήνη στο βιολετί ή ασημί, ο Άρης στο κόκκινο, ο Ερμής στο κίτρινο, ο Δίας στο πορτοκαλί και η Αφροδίτη στο πράσινο. Πίσω από τους πλανήτες βρίσκονται πνευματικά όντα. Ο Στάινερ έλεγε ότι η μπογιά πρέπει να φτιάχνεται από φυτικά υλικά και η ανθρωποσοφική εταιρεία Στόκμαρ παράγει τη μόνη μάρκα μπογιάς που χρησιμοποιείται στα σχολεία Βαλντορφ. Αυτή η μπογιά πρέπει να αραιώνεται σε νερό ώστε να έχει διαφανή ποιότητα και να λάμπει με το δικό της φως. Οι μαθητές της Βαλντορφ εφαρμόζουν αυτή τη μπογιά σε υγρό χαρτί με στρογγυλεμένες γωνίες. «Ξέρουμε ότι από τον κόσμο των χρωμάτων των φυτών μιλούν οι δραστηριότητες των πλανητών, τοποθετούμενες με έναν τρόπο μπροστά στη λειτουργία των άστρων...» (Βρέντε, 2001, σ. 287). Κατάλαβα τις ζωγραφιές της κόρης μου ως φυλακτά και μάνταλα μόνο αφού εμβάθυνα σε ροζικρουσιανές μαγικές πηγές για πρώτη φορά στη ζωή μου. Εκεί έμαθα για το χρώμα από αποκρυφιστική σκοπιά. ΦΥΛΑΚΤΟ: Ένα αντικείμενο (πέτρα, μέταλλο, χαρτί κ.ά.) που έχει σκοπό να προσελκύει, να κατευθύνει ή να λειτουργεί σαν μπαταρία κάποιας δύναμης ή ενέργειας για να εκτελέσει συγκεκριμένη λειτουργία.

Τα συμπληρωματικά χρώματα, όταν τοποθετούνται δίπλα-δίπλα, λέγεται ότι προσελκύουν τις ενέργειες που συνδέονται με τα χρώματα και μπορούν να λειτουργήσουν ως δέκτες ρευμάτων Ακάσα. Έμαθα επίσης ότι το παχύ χαρτί ακουαρέλας χρησιμοποιείται συνήθως στον κόσμο της μαγείας για την κατασκευή θεραπευτικών φυλακτών, επειδή το χαρτί και οι «υγροί συμπυκνωτές» μπορούν να κρατούν αιθερικά φορτία. Άρχισα να καταλαβαίνω τον λόγο πίσω από τις στοίβες υγρού-πάνω-σε-υγρό χρωματισμένου χαρτιού της κόρης μου. Τελικά κατάλαβα ότι τα χρώματα θεωρούνται αποτελεσματικά για θεραπεία στον κόσμο του Στάινερ επειδή το χρώμα είναι το όργανο του πνευματικού κόσμου.

Μερικοί πρώην γονείς Βαλντορφ έχουν αναφέρει ότι τα παιδιά τους τυλίγονται με έγχρωμο μετάξι και ζωγραφίζουν χαρτιά με χρώμα για θεραπευτικούς σκοπούς. Ο Στάινερ δίδασκε ότι «το αιθερικό μας σώμα μπορεί να βοηθηθεί από πνευματικά όντα μέσω της χρήσης του αντίστοιχου χρώματος» και έλεγε:

Ένα νευρικό, δηλαδή ευερέθιστο παιδί πρέπει να αντιμετωπίζεται διαφορετικά όσον αφορά το περιβάλλον σε σχέση με ένα ήσυχο και ληθαργικό. Λαμβάνεται υπόψη τα πάντα, από το χρώμα του δωματίου και τα διάφορα αντικείμενα που υπάρχουν συνήθως γύρω από το παιδί, μέχρι το χρώμα των ρούχων που φοράει... Ένα ευερέθιστο παιδί πρέπει να περιβάλλεται και να ντύνεται με κόκκινα και κοκκινωπά-

κίτρινα χρώματα, ενώ για ένα ληθαργικό παιδί πρέπει να χρησιμοποιούνται οι μπλε ή μπλε-πράσινες αποχρώσεις. Το σημαντικό είναι το συμπληρωματικό χρώμα που δημιουργείται μέσα στο παιδί. Στην περίπτωση του κόκκινου είναι το πράσινο και στην περίπτωση του μπλε είναι το πορτοκαλί-κίτρινο.

Προειδοποίησε και συνέστησε: «Η απόλαυση της τέχνης που είναι υλιστική αυξάνει τις δυσκολίες της κατάστασης Καμαλόκα, ενώ η απόλαυση της πνευματικής τέχνης τις ελαφρύνει. Κάθε ευγενής, πνευματική απόλαυση μειώνει το χρόνο στο Καμαλόκα. Ήδη κατά τη γήινη ζωή πρέπει να απεξαρτηθούμε από απολαύσεις και επιθυμίες που ικανοποιούνται μόνο από το φυσικό όργανο» (Στάινερ, 1981β, σελ. 35).

Στην πρώτη τάξη, τα ανθρωποσοφικά σχέδια αντιγραφόντουσαν από τους μαθητές από τα σχέδια της δασκάλας στον πίνακα. Χρησιμοποιούσαν μεγάλα κηρομπογιές από κερί μέλισσας, επίσης παραγόμενα από την ανθρωποσοφική εταιρεία Stockmar. Οι κηρομπογιές βοηθούσαν ώστε να μην κάνουν γραμμές. Άρχισαν να εμφανίζονται ασαφείς εικόνες χωρίς πρόσωπο, νάνοι που δουλεύουν σε μεταλλεία μετάλλων και άτομα χωρίς πρόσωπο με αγγέλους πίσω τους. Μου διαβεβαίωσαν πως η Βάλντορφ απλώς διδάσκει στα παιδιά ιστορίες απ' όλο τον κόσμο. Μετά που έφυγα και αφού πέρασα αμέτρητες ώρες μελετώντας τα κηρύγματα του Στάινερ, οι εικόνες στα σχολικά βιβλία της κόρης μου απέκτησαν νέο νόημα. Είδα αστέρια ως πεντάλφες. Κατάλαβα μια εικόνα του μικρόκοσμου όταν την είδα. Ήξερα τι αντιπροσωπεύουν οι εικόνες του Ήλιου. Άρχισα να συνδέω τις διδασκαλίες του Στάινερ για ενήλικες με τα έργα των μαθητών. Όταν είδα το σχέδιο της κόρης μου με τους νάνους που δουλεύουν σε μεταλλείο, αναγνώρισα το ανθρωποσοφικό πλαίσιο του Στάινερ. Ο Στάινερ δίδασκε ότι οι νάνοι υπάρχουν πραγματικά και βρίσκονται σε μεταλλεία!

«Θα ήθελα να εξηγήσω απλά και καθαρά πώς τέτοια όντα εμφανίζονται στην διορατική όραση. Υπάρχουν όντα που μπορεί να δει κανείς με διορατική όραση σε πολλά σημεία βαθιά στη γη, ιδιαίτερα σε μέρη όπου η ζωή δεν έχει επηρεάσει πολύ, όπως σε ένα ορυχείο που πάντα ήταν ορυκτής φύσης. Αν σκάψεις στο μεταλλικό ή πετρώδες έδαφος, θα βρεις όντα που εμφανίζονται με αξιοσημείωτο τρόπο – είναι σαν να σπάνε και να σκορπίζονται. Φαίνεται πως μπορούν να συσσωρεύονται σε μεγάλα πλήθη, και όταν ανοίξει η γη φαίνεται πως εκρήγνυνται. Το σημαντικό είναι ότι δεν πετάγονται σε αριθμούς, αλλά μεγαλώνουν στη σωματική τους φύση. Ακόμα και στη μέγιστη μορφή τους, παραμένουν πάντα μικρά όντα σε σχέση με τον άνθρωπο. Ο φωτισμένος άνθρωπος δεν γνωρίζει τίποτα γι' αυτά. Όμως όσοι έχουν διατηρήσει την αίσθηση της φύσης, δηλαδή τις παλιές διορατικές δυνάμεις που κάποτε είχε ο καθένας και χάθηκαν με την απόκτηση της αντικειμενικής συνείδησης, μπορούν να σου πουν πολλά γι' αυτά τα όντα. Έχουν δοθεί πολλά ονόματα, όπως καλικάντζαροι, νάνοι κτλ. Η φύση τους τα ωθεί να παίζουν κόλπα με τον άνθρωπο, όπως κάθε μεταλλωρύχος που έχει διατηρήσει κάτι από την υγιή αίσθηση της φύσης μπορεί να σου πει – όχι τόσο οι μεταλλωρύχοι σε ανθρακωρυχεία, αλλά αυτοί σε μεταλλεία μετάλλων.» (Στάινερ, 1995β, σελ. 63)

Τώρα καταλαβαίνω ότι η ανθρωποσοφική έννοια της «τέχνης» είναι πολύ διαφορετική από τη δική μου. Έχω μια εντελώς διαφορετική κατανόηση για το τι

εννοούν οι Βάλντορφ όταν λένε ότι αναπτύσσουν τη φαντασία — εννοούν ότι αναπτύσσουν ψυχική όραση. Και με την «τέχνη» εννοούν «Την Τέχνη» (της μαγείας). Ο Στάινερ είπε: «Αν φέρεις στα παιδιά όσο το δυνατόν περισσότερες ζωντανές εικόνες, αν τα εκπαιδεύεις μιλώντας με εικόνες, τότε σπέρνεις το σπόρο για συνεχή διατήρηση οξυγόνου για συνεχή ανάπτυξη, γιατί κατευθύνεις τα παιδιά προς το μέλλον, προς τη ζωή μετά το θάνατο» (Στάινερ, 1996, σελ. 62). Ακόμα και μια αθώα εικόνα πεταλούδας έχει βαθύτερο νόημα όταν διαβάσεις την εξήγηση του Στάινερ για το μάθημα αυτό, την πρώτη ανθρωποσοφική εισαγωγή ενός παιδιού στην μετενσάρκωση:

«Η παρουσίαση ζωντανών εικόνων, ή όπως θα λέγαμε συμβόλων, στη σκέψη είναι σημαντική για την περίοδο ανάμεσα στην αλλαγή των δοντιών και στην εφηβεία. Είναι σημαντικό τα μυστικά της φύσης, οι νόμοι της ζωής, να διδάσκονται στο αγόρι ή το κορίτσι, όχι με ξηρές διανοητικές έννοιες, αλλά όσο γίνεται με σύμβολα. Παραβολές για τις πνευματικές συνδέσεις των πραγμάτων πρέπει να φέρνονται μπροστά στην ψυχή του παιδιού με τέτοιο τρόπο, ώστε πίσω από τις παραβολές να διαισθάνεται και να νιώθει, παρά να κατανοεί διανοητικά, τον υποκείμενο νόμο σε όλη την ύπαρξη... Ένα παράδειγμα ας βοηθήσει να γίνει αυτό κατανοητό. Ας φανταστούμε ότι θέλουμε να πούμε σε ένα παιδί για την αθανασία της ψυχής, για την έξοδο της ψυχής από το σώμα. Ο τρόπος να το κάνουμε αυτό είναι να χρησιμοποιήσουμε μια σύγκριση, όπως π.χ. τη σύγκριση της πεταλούδας που βγαίνει από το κουκούλι της. Όπως η πεταλούδα πετά από το κουκούλι, έτσι και μετά το θάνατο η ψυχή του ανθρώπου φεύγει από το σώμα. Κανένας άνθρωπος δεν θα καταλάβει σωστά το γεγονός με διανοητικές έννοιες, αν δεν το έχει πρώτα λάβει μέσα από μια τέτοια εικόνα. Ένα παιδί που έχει ζήσει αυτό, θα προσεγγίσει το θέμα με εντελώς διαφορετική διάθεση ψυχής όταν αργότερα του διδάξουν το θέμα με τη μορφή διανοητικών εννοιών. Είναι πραγματικά σοβαρό για κάθε άνθρωπο, αν δεν του έχει δοθεί πρώτα η δυνατότητα να προσεγγίσει τα προβλήματα της ύπαρξης με το συναίσθημά του. Επομένως είναι απαραίτητο ο παιδαγωγός να έχει στη διάθεσή του παραβολές για όλους τους νόμους της φύσης και τα μυστικά του κόσμου.» (Ρίτσαρντς, 1980, σελ. 55)

Η δική μου μελέτη και καταγραφή των μαθημάτων άλλων μαθητών στη Βάλντορφ επιβεβαιώνει ότι και αυτοί αντιγράφουν την ανθρωποσοφία για παιδιά από τον πίνακα κατά τη διάρκεια του μαθήματος, και όχι μόνο με εικόνες. Ένα παιδί έγραψε: «ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ ΣΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΑΣΤΕΡΙΑ ΣΤΗ ΓΗ ΠΕΤΑΞΑ.» Ένα άλλο παιδί αντιγράφηκε: «Τον Σεπτέμβρη ο Μιχαήλ είναι κοντά, θα μας βοηθήσει να ξεπεράσουμε κάθε φόβο.» Κι όμως, τα σχολεία συχνά αρνούνται ότι διδάσκουν ανθρωποσοφία στα παιδιά. Πρόσφατα, εμφανίστηκε διαφήμιση 48 σελίδων για την ανθρωποσοφία στο περιοδικό *Utne*, με τίτλο «Μια Αναδυόμενη Κουλτούρα, η Διαρκής Επιρροή του Ρούντολφ Στάινερ στον Κόσμο.» Η διαφήμιση αναφέρει:

«Οι αντίπαλοι της εκπαίδευσης Βάλντορφ, που βασίζεται στις απόψεις του Στάινερ για την ανάπτυξη του παιδιού, ταυτίζουν το πρόγραμμα σπουδών με την ανθρωποσοφία, την οποία χαρακτηρίζουν θρησκειά. Οι υποστηρικτές της Βάλντορφ απαντούν ότι η ανθρωποσοφία του Ρούντολφ Στάινερ είναι αποφασιστικά μη θρησκευτική και δεν διδάσκεται στα σχολεία Βάλντορφ ούτε ως ή άλλως.» (Bamford

& Utne, 2003, Ιούνιος, σελ. 11, διαφημιστική ενότητα υπό την αιγίδα του Ιδρύματος Ρούντολφ Στάινερ και του περιοδικού Utne).

Με ενοχλεί όταν άνθρωποι αρνούνται ότι η Ανθρωποσοφία είναι θρησκεία και ότι τα σχολεία δεν διδάσκουν Ανθρωποσοφία στα παιδιά, γιατί τα στοιχεία δείχνουν το αντίθετο. Τα βιβλία της κόρης μου δείχνουν πως όντως της διδάχτηκε η Ανθρωποσοφία, τόσο σε εικόνες όσο και γραπτώς — «Ο άνθρωπος είναι σαν ένα μικρό σύμπαν μέσα σε ένα μεγάλο. Ο ήλιος, η σελήνη και τα αστέρια βρίσκουν την ομοιότητά τους στο κεφάλι, τον κορμό και τα άκρα του ανθρώπου» — «Οι Σίλφες, οι Σαλαμάνδρες, οι Νάνοι και οι Ουνδίνες είναι οι γραφείς της γης» — «Το σώμα είναι το σπίτι του πνεύματος» κ.ά. Αν αναλύσεις τα μαθήματα, το πρόγραμμα και την παιδαγωγική, δεν μπορείς να αγνοήσεις το γεγονός ότι το Waldorf είναι μια σχολή μυστηρίου, μια μαγική λέσχη για παιδιά.

«Στίχος»

Όταν ο Στάινερ ανέπτυξε το Waldorf, σκόπιμα έκρυψε την Ανθρωποσοφία, ενσωματώνοντάς την «οργανικά» στην τάξη. Η Ανθρωποσοφία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την καθημερινή δραστηριότητα και τα μαθήματα του Waldorf. Το 1920 ζήτησε από τους πρώτους δασκάλους να μην αποκαλούν την προσευχή προσευχή, αλλά «στίχο»:

«Θα μιλήσουμε και για προσευχή. Αλλά υπάρχει ένα που θα ήθελα να σας ζητήσω. Ξέρετε, σε αυτά τα πράγματα η εξωτερική μορφή είναι πολύ σημαντική. Μην αποκαλείτε ποτέ το στίχο “προσευχή”, αλλά “στίχο έναρξης σχολείου”. Φροντίστε να μη χρησιμοποιεί κανείς τη λέξη “προσευχή” από δάσκαλο. Αυτό θα βοηθήσει πολύ να ξεπεραστεί η προκατάληψη ότι πρόκειται για ανθρωποσοφικό σχολείο.» (Steiner, 1986, σ. 45)

Ο Eugene Schwartz διευκρίνισε επίσης ότι ο στίχος είναι προσευχή:

«Έχω μια κόρη 9 ετών, είναι στην τρίτη τάξη στο Waldorf Green Meadow. Και αυτές είναι κάποιες από τις εμπειρίες μου. Ξέρω πως κάθε πρωί λέει έναν στίχο, και όπως είπε ο Dan (Dugan), είναι ένας στίχος που απευθύνεται στο Θεό. Εγώ θα τον έλεγα προσευχή: αυτό έλεγα και στην τάξη μου. Λέτε μια προσευχή. Θέλω να στέκεστε ήσυχα, να μην κινείστε, θέλω να είστε πραγματικά σεβαστικοί γιατί τώρα μιλάμε με τον Θεό. Και ένα παιδί ρώτησε, “Εννοείς πως προσευχόμαστε;”, και είπα ναι, προσευχόμαστε.» (Schwartz, 1999, 13 Νοεμβρίου, παράγραφος 17)

Δάσκαλοι λιγότερο ανοιχτοί από τον Schwartz επιβάλλουν στα παιδιά λατρεία στο Ηλιακό Ον του Στάινερ χωρίς γονική άδεια. Ως γονιός της κόρης μου, δεν ήξερα για αυτήν την προσευχή κατά τη διάρκεια της περιόδου μας στο Waldorf. Δεν γνώριζα ότι η κόρη μου προσευχόταν αυτόν τον στίχο κάθε πρωί στο «μη ομολογιακό» σχολείο της. Το έμαθα μετά την αποχώρηση, όταν στην έρευνά μου βρήκα αυτό:

«Ο ήλιος, με το στοργικό φως, Φωτίζει κάθε μέρα για μένα.

Η ψυχή, με πνευματική δύναμη, Δίνει δύναμη στα άκρα μου.

Στο καθαρό ηλιακό φως, Σε προσκυνώ, Θεέ μου,

Τη δύναμη του ανθρώπου Που τόσο ευγενικά

Έχει φυτέψει στην ψυχή μου, Ωστε με όλη μου τη δύναμη

Να αγαπώ να εργάζομαι και να μαθαίνω. Από σένα έρχεται φως και δύναμη

Σε σένα ανεβαίνουν αγάπη και ευχαριστίες.»

Τα παιδιά απαγγέλλουν τα λόγια καθαρά. Μετά, με συνοδεία κινήσεων των χεριών, τραγουδούν άλλο τραγούδι. Έπειτα σβήνουν το κερί με μεγάλη προσοχή και τελετουργία. (Uhrmacher, 1991, σσ. 108-109)

Προφανώς, επειδή η προσευχή ονομαζόταν «πρωινός στίχος», δεν αντιλαμβάνονταν ότι η μέρα άρχιζε με προσευχή. Επίσης, το μικρό μου παιδί ποτέ δεν το ανέφερε. Τώρα ξέρω περισσότερα για τις θρησκείες μυστηρίου και την ιστορία των volkisch ομάδων στη Γερμανία στα τέλη 1800 με αρχές 1900, και την επιθυμία τους να επιστρέψουν στη νεοπαγανιστική λατρεία του ήλιου — τη «γνήσια» θρησκεία των Αρίων. Τότε δεν γνώριζα την έννοια του Στάινερ για «τριπλό Ήλιο» και τον Αριανό Χριστό. Δεν ήξερα επίσης τη σημασία της καθιέρωσης καθημερινού τελετουργικού λατρείας του ήλιου για τον μάγο που εκπαιδεύεται.

«Χορός»

Όπως πολλοί αποκρυφιστές πριν και μετά, ο Στάινερ δημιούργησε ένα μαγικό σύστημα που ονόμασε ΕΥΡΥΘΜΙΑ (Σημ. entaksis: Για την Ευρυθμία δείτε περισσότερα στο άρθρο ΠΑΝΕΥΡΥΘΜΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΚΑΚΟΔΟΞΙΕΣ). Η ΕΥΡΥΘΜΙΑ παρουσιάστηκε στο Waldorf ως «μορφή χορού» και έτσι την πιστεύαμε. Όταν η κόρη μου αρρώστησε, οι δάσκαλοι ενδιαφέρθηκαν και πρότειναν να κάνει ασκήσεις ευρυθμίας που θα μπορούσαν να τη βοηθήσουν. Συμφωνήσαμε και την επόμενη φορά η κόρη μας ήρθε σπίτι έξαλλη, παρακαλώντας μας να πούμε στην Ευριθμίστρια να σταματήσει να την ταπεινώνει. Σύμφωνα με την κόρη μας, η Ευριθμίστρια την πήρε από το μάθημα σε ένα δωμάτιο και της είπε να μην φοβάται γιατί έχει βοηθήσει πολλούς ανθρώπους. Έπειτα την τύλιξε με μετάξι και «μίλησε σαν να προσευχόταν.» Γράψαμε γράμμα ζητώντας να σταματήσουν οι ασκήσεις. Αργότερα έμαθα από άλλη πρώην μαθήτρια Waldorf ότι το παιδί της έκανε «θεραπευτική ευρυθμία» επειδή το έπαιρνε ο εκφοβισμός από άλλο παιδί. Αυτή η μητέρα είχε λάβει αναφορές από την Ευριθμίστρια και μου έστειλε αντίγραφο. Στην αρχή δεν καταλάβαινα τίποτα. Μόνο μετά από μελέτη της Ροδόσταυρης παράδοσης, της Καμπάλα και άλλων μαγικών βιβλίων άρχισα να καταλαβαίνω. Από βιβλία μύησης της Χρυσής Αυγής έμαθα ότι το εβραϊκό γράμμα Βεθ ή Β σημαίνει «σπίτι, αξία 2. Το Βεθ είναι το σύμβολο όλων των κατοικιών και δοχείων, οτιδήποτε περιέχει. Είναι ανδρικό και πατρικό, ένα γλυφικό ενεργητικής και

εσωτερικής δράσης» (Cicero, 1998, σ. 74). Στο βιβλίο *The Universal Human* βρήκα μια φράση του Στάινερ που λέει, «...όταν οι Εβραίοι έγραφαν, για παράδειγμα, αυτό που αντιστοιχεί στο δικό μας Β, πάντα έβλεπαν κάτι σαν εικόνα εξωτερικών συνθηκών, κάτι που σχημάτιζε μια ζεστή σπιτίσια περίφραξη. Το γράμμα Β πάντα παρέπεμπε στην εικόνα κάτι που μπορεί να κλείσει ένα ον σαν σπίτι» (1990, σ. 53). Σιγά σιγά έγινα πιο εξοικειωμένη με τις έννοιες της μαγείας, ώστε όταν ξαναδιάβασα τις αναφορές, αναγνώρισα το νόημα αυτής:

«Η τελευταία άσκηση στη συνεδρία ήταν μια ιστορία για μια Μεγάλη Καφέ Αρκούδα. Ο ήχος και η κίνηση που έκανε ήταν φυσικά το Β. Συχνά οι άνθρωποι με τελειομανία είναι πολύ ευαίσθητοι σε ό,τι τους περιβάλλει. Η άσκηση Β βοηθά να δημιουργηθεί ένα προστατευτικό περίβλημα γύρω από το άτομο που διατηρεί ό,τι υπάρχει μέσα και προστατεύει από ό,τι είναι έξω. Η τοποθέτηση του ήχου σε σπείρα ενισχύει αυτή την προστατευτική ιδιότητα.» (Αναφορά Θεραπευτικής ευρυθμίας της Virginia Efta, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1999)

Οι αναφορές ευρυθμίας είχαν συνολικά έξι σελίδες και περιέγραφαν τη χρήση άλλων μαγικών τελετουργιών, όπως το σχεδιασμό πεντάλφας, τη χρήση «χαλκινών ράβδων», δηλαδή μαγικών ραβδιών που υποτίθεται πως κατευθύνουν δυνάμεις, και την κραυγή φωνηέντων που πιστεύεται πως συνδέουν τους ασθενείς με πνευματικά όντα που δρουν μέσα τους. Στην Ανθρωποσοφία, οι φωνητικοί ήχοι και η μουσική αντανακλούν τον Λόγο και, κατά συνέπεια, «έχουν διαμορφωτική σχέση με τα όργανα του φυσικού σώματος. Σε συγκεκριμένες ασθένειες, λοιπόν, το όργανο που πάσχει μπορεί να επιδράται με την επανειλημμένη άσκηση συγκεκριμένων φωνητικών ήχων και ρυθμών» (Raffe, Hardwood, & Lundgren, 1974, σ. 26). Γι' αυτό το παιδί έκανε την άσκηση Β υπό τη μορφή της «Μεγάλης Καφέ Αρκούδας». Επειδή κάποιοι πιστεύουν ότι ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο με το λόγο του, οι λέξεις και τα γράμματα θεωρούνται πολύ ισχυρή μαγεία. Γι' αυτό υπάρχει η προειδοποίηση: «Αλλά τέτοιες ασκήσεις, όπως και τα φάρμακα, πρέπει να συνταγογραφούνται πρώτα από γιατρό (ανθρωποσοφικό γιατρό) πριν τις εφαρμόσει ο θεραπευτικός ευρυθμιστής» (Raffe κ.ά., 1974, σ. 26). Και ο ευρυθμιστής και ο ανθρωποσοφικός γιατρός πρέπει να είναι πολύ καλά εκπαιδευμένοι στις μαγικές τέχνες του Στάινερ πριν ασκήσουν τα μαγικά τους.

Ο Brian Vickers επισημαίνει στο βιβλίο *Occult and Scientific Mentalities in the Renaissance* ότι η αποκρυφιστική παράδοση δεν αναγνωρίζει τη διάκριση ανάμεσα στις λέξεις και τα πράγματα ή ανάμεσα στη κυριολεκτική και τη μεταφορική γλώσσα, όπως ξεκάθαρα κάνει η σύγχρονη επιστημονική παράδοση.

Οι λέξεις αντιμετωπίζονται σαν να είναι ισοδύναμες με τα πράγματα και μπορούν να αντικαταστήσουν αυτά. Αν χειριστείς τη μία, μπορείς να χειριστείς και την άλλη. Οι αναλογίες, αντί να είναι, όπως συμβαίνει στην επιστημονική παράδοση, εξηγητικά εργαλεία που υπάγονται σε επιχειρήματα και αποδείξεις, ή ευρετικά μέσα για να δημιουργούνται μοντέλα που μπορούν να ελεγχθούν, να διορθωθούν ή να εγκαταλειφθούν αν χρειαστεί, γίνονται τρόποι αντίληψης των σχέσεων στο σύμπαν που υλοποιούν, σκληραίνουν και τελικά κυριαρχούν στη σκέψη. Δεν χρησιμοποιεί κανείς πλέον τις αναλογίες· οι αναλογίες χρησιμοποιούν αυτόν.

Γίνονται ο μόνος τρόπος με τον οποίο μπορεί κανείς να σκέφτεται ή να βιώνει τον κόσμο (Vickers, 1984, σ. 95).

Ο κοσμικός χορός του Στάινερ θα συνέδεε τον μαθητή με τον πνευματικό κόσμο γιατί ήταν ένα κανάλι μέσω του οποίου το πνεύμα θα αποκαλυπτόταν στην ανθρώπινη συνείδηση, «ένα μονοπάτι εμπειρίας προς τα ζώδια» (Powell & Worberg, 2002, σ. 32). Και όπως ισχυριζόταν ο Στάινερ, «Όταν κάνουμε τους ανθρώπους να ασχολούνται με την Ευρυθμία, τους συνδέουμε άμεσα με τον υπεραισθητό κόσμο» (Steiner, 1970, σ. 71). Αυτή η σύγχρονη μορφή ναϊκού χορού βασίζεται στην έννοια των κοσμικών αρχών του Στάινερ, που ισχυριζόταν πως αποτελούν τη βάση της δύναμης του λόγου και της μουσικής. Με το να καθρεφτίζει τον ουράνιο κόσμο στη γη, η Ευρυθμία φέρεται να αποκαλύπτει τα μυστήρια των άστρων. «Κεντρικός στόχος αυτής της πρακτικής είναι να βρεθεί μια ζωντανή σχέση με τον αστρικό ουρανό, ειδικά με το πνευματικό πεδίο των ζωδιακών σημείων ή αστερισμών» (Powell & Worberg, 2002, σ. 32). «Είναι ένα μονοπάτι μέσω του οποίου ο άνθρωπος μπορεί ξανά να βρει τον δρόμο προς αυτήν την αυτογνωσία, που είναι και γνώση του σύμπαντος» (Raffe κ.ά., 1974, σ. 27). Η Ευρυθμία θα φέρει τις δυνάμεις της ψυχής στη σωστή σχέση με το ανθρώπινο σώμα και θα ενισχύσει τις γήινες και κοσμικές δυνάμεις, επιτρέποντας στον άνθρωπο να συνειδητοποιήσει το «Εγώ» του. Όπως οι αρχαίοι Καβαλιστές και οι μάγοι της Αναγέννησης, «...ο Στάινερ θεωρούσε το ανθρώπινο σώμα ως δημιούργημα του κοσμικού Λόγου. Ο άνθρωπος είναι ένας μικρόκοσμος που εκφράζεται από το μακρόκοσμο» (Raffe κ.ά., 1974, σ. 26). «Διότι οι λέξεις είναι μορφή...», υποστηρίζει η ανθρωποσοφίστρια Marjorie Srock, «Όλα τα πράγματα έγιναν από αυτόν (τον Λόγο που ήταν Θεός)... Όταν παρατηρούμε τον κόσμο της φύσης που δημιούργησε εκείνος ο Λόγος, βρίσκουμε σε αυτόν τέσσερα στοιχεία: στερεά, υγρά, αέρια, ζέστη — στοιχεία που ανακαλύπτονται ξανά στις μικρές μικρόκοσμες λέξεις που εκφέρουν οι ανθρώπινες φωνές» (Srock, 1980, σσ. 36-37). Με αντιστοιχίες στο Ζώδιο, με λέξεις και γράμματα δύναμης, γραμμές ενέργειας, αριθμολογία, σύμβολα, σήματα, αναπνευστικές ασκήσεις, κινήσεις, τόνους, χρώματα και χαλκινούς ραβδούς, ο Στάινερ υποσχόταν να συνδέσει τον άνθρωπο με το μακρόκοσμο μέσω της Ευρυθμίας, δίνοντάς του την εμπειρία του κοσμικού.

Τα χέρια είναι αυτά που ουσιαστικά οδηγούν τον άνθρωπο στην ελευθερία αυτή και είναι τα ανώτατα όργανα που αποκαλύπτουν τη ζωή της ψυχής. Από τον οριζόντιο άξονα, που μόνο αυτά μπορούν να εκφράσουν σωστά, φτάνουν προς τα πάνω στη σφαίρα του φωτός και προς τα κάτω στη σφαίρα του βάρους... Έτσι συνδέουν τον άνθρωπο με το σύμπαν. (Raffe κ.ά., 1974, σ. 13).

Και όπως επισημαίνει ο Στάινερ, «Τα άκρα του σώματος είναι το μέρος του ανθρώπινου σώματος που περισσότερο από κάθε άλλο μέρος περνάει στη ζωή της επόμενης ενσάρκωσης. Είναι το μέρος που δείχνει το μέλλον, το τι έρχεται μετά τον θάνατο» (Steiner, 1970, σ. 70). Στο βιβλίο της με τίτλο Ευρυθμία, η Marjorie Srock σημείωνε τους δώδεκα βασικούς συμφώνους και τις αντιστοιχίες τους με το ζώδιο ως εξής: «Λέων, Τ ή Δ; Καρκίνος, Φ; Δίδυμοι, Χ; Ταύρος, Ρ; Κριός, Β; Ιχθύες, Ν; Υδροχόος, Μ; Αιγόκερως, Λ; Τοξότης, Γ; Σκορπιός, Σ; Ζυγός, Κ; Παρθένος, Β ή Π» (Srock, 1980, σ. 78).

Το Ενημερωτικό Δελτίο της Ένωσης Ευρυθμίας της Βόρειας Αμερικής αναφέρει με σαφήνεια πώς η ευρυθμία εντάσσεται στη ζωή των σχολείων Βάλντορφ:

Η ευρυθμία μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην πνευματική ζωή των σχολείων Βάλντορφ. Από όλες τις τέχνες, η ευρυθμία είναι μια ανθρωποσοφική τέχνη και έχει τη μεγαλύτερη δυνατότητα για μεταμόρφωση. Η ευρυθμία είναι επίσης μια κοινωνική τέχνη και έχει τη δυνατότητα να ζωντανεύει και να αρμονίζει τις ζωτικές δυνάμεις. Είναι χρήσιμο να αφιερώνεται χρόνος για ευρυθμία πριν από συναντήσεις δασκάλων, γονέων και του διοικητικού συμβουλίου, για παράδειγμα. Το προσωπικό και τα παιδιά μπορούν να κάνουν ευρυθμία σε σχολικές συγκεντρώσεις. Δημόσια μαθήματα μπορούν να προσφέρονται κατά τη διάρκεια της βασικής διδακτικής ώρας ή το βράδυ. Η εμπειρία των γιορτών μπορεί να εμβαθυνθεί με την προσθήκη έργων ευρυθμίας... (Friedman, 1998/99, πρώτο σχέδιο οδηγίων... ανακτήθηκε 3 Μαρτίου 2003 από www.eana.org/SUMMER%201999.pdf, σ. 7, τελευταίο παράγραφο).

Στο τέλος αυτού του 45σέλιδου δελτίου υπάρχει κάτι που ονομάζεται Ανασκόπηση μελέτης: Η επίδραση της ευρυθμίας στη διάρκεια ζωής των ευρυθμιστών. Ο συγγραφέας αυτής της ανασκόπησης, Thomas Poplawski, αναφέρει ότι ένας ψυχολόγος του Σικάγου, ο Earl Ogletree, που ήταν μακροχρόνιος θαυμαστής της ευρυθμίας, ενδιαφέρθηκε για το πώς η πρακτική της ευρυθμίας θα επηρέαζε τη ζωή αυτών που την ασκούν. Ο Ogletree είπε «εφόσον η ευρυθμία ενισχύει και διευκολύνει τη ροή δυνάμεων ίασης, θα μπορούσε να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι οι επαγγελματίες ευρυθμιστές θα ήταν πιο υγιείς, σχετικά απαλλαγμένοι από ασθένειες και σε καλύτερη φυσική και ψυχική κατάσταση από τους μη ευρυθμιστές» (Poplawski, ανασκόπηση μελέτης, ανακτήθηκε από www.eana.org/SUMMER%201999.pdf, σ. 38).

Φαίνεται πως μελέτησε 211 ανθρωποσοφιστές, εκ των οποίων 106 ήταν ευρυθμιστές. Τα ευρήματά του; Οι μη ευρυθμιστές έζησαν κατά μέσο όρο 80,58 χρόνια και οι ευρυθμιστές 73,92 χρόνια. Ο Poplawski σημειώνει πως «όχι μόνο οι ευρυθμιστές δεν ζουν πολύ περισσότερο από το μέσο όρο... στην πραγματικότητα φαίνεται να ζουν σημαντικά λιγότερο!» (Poplawski, ανασκόπηση μελέτης, ανακτήθηκε από www.eana.org/SUMMER%201999.pdf, σ. 38). Παραθέτει τον Roy Wilkinson που προτείνει ότι «το θεραπευτικό αποτέλεσμα της πρακτικής της ευρυθμίας βγάζει κάτι στους ευρυθμιστές που θα μπορούσε να εκδηλωθεί σε μια πιθανή χειρότερη μορφή», προσθέτοντας, «Υπάρχει επίσης το ερώτημα αν οι θεραπευτικοί ευρυθμιστές δίνουν μέρος της δικής τους δύναμης που δεν ανακτούν επαρκώς» (Poplawski, ανασκόπηση μελέτης, ανακτήθηκε από www.eana.org/SUMMER%201999.pdf, σ. 38). Άλλοι ανθρωποσοφικοί ειδικοί προσφέρουν θεωρίες για το γιατί οι ευρυθμιστές έχουν μικρότερο προσδόκιμο ζωής, συμπεριλαμβανομένης της ιδέας ότι η ευρυθμία μπορεί να προκαλέσει «αναστάτωση» στις «δυνάμεις» των ευρυθμιστών. Ο συνταξιούχος δάσκαλος Βάλντορφ Hans Valentien λέει ότι αυτό μπορεί να συμβαίνει επειδή οι ευρυθμιστές χρησιμοποιούν τις «δικές τους ζωτικές δυνάμεις πολύ περισσότερο από το κανονικό» και, τελικά, η αναστάτωση «μπορεί να οδηγήσει σε καρκίνο» (Poplawski, ανασκόπηση μελέτης, ανακτήθηκε 3 Μαρτίου 2003 από

www.eana.org/SUMMER%201999.pdf, σ. 38).

«Γιατρός»

Στα πρώτα χρόνια της Βάλντορφ, δεν ήξερα ότι μερικά παραμύθια που διδάσκονταν ήταν αποκρυφιστικές παραβολές. Ούτε είχα συνειδητοποιήσει ότι οι «γιορτές» που γιορτάζονταν καθ' όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς ήταν στην πραγματικότητα ανθρωποσοφικά τελετουργικά που επινόησε ο Στάινερ με βαθύ εσωτερικό νόημα. Τα μικρά παιδιά των σχολείων Βάλντορφ δεν έγραφαν τίποτα, αλλά μέχρι την τρίτη τάξη η κόρη μου μάθαινε βίαιες «Ιστορίες της Αγίας Γραφής» με ανθρωποσοφική απόχρωση, όπως η εξής αναφορά στον «Μιχαήλ» από ένα μάθημα με τίτλο «Αβραάμ και Ισαάκ»:

Λίγο αφότου έφτασαν στο Όρος Μωριά, άναψαν μια μικρή φωτιά και έβαλε το γιο του πάνω σε αυτήν και σήκωσε το μαχαίρι πάνω από το κεφάλι του και η ψυχή του Ισαάκ έφυγε από το σώμα του και ο Αβραάμ ήταν έτοιμος να βυθίσει το μαχαίρι στο στήθος του Ισαάκ όταν ο Μιχαήλ βγήκε από τα σύννεφα και είπε «Αβραάμ, βάλε κάτω το μαχαίρι, έχεις αποδείξει ότι αξίζεις».

Ένωθα όλο και πιο ανήσυχος για το πρόγραμμα. Τι συνέβαινε; Οι Βάλντορφ με διαβεβαίωναν πως αφού ο Χριστιανισμός είναι αναπόσπαστο μέρος της αμερικανικής κουλτούρας, ήταν καλό για τα παιδιά να είναι εξοικειωμένα με τις ιστορίες της Βίβλου. Ωστόσο, μέσα στη σχολική χρονιά αποφασίσαμε να αποσύρουμε την κόρη μας από το φανερά θρησκευτικό πρόγραμμα της τρίτης τάξης. Αντ' αυτού, πήγε σε ένα μικρό σχολείο στη Τζαμάικα για τρεις μήνες, όπου έχουμε οικογενειακούς δεσμούς. Παρατηρήσαμε βελτίωση στη συμπεριφορά της και στην προθυμία της να πάει σχολείο. Επίσης καταλάβαμε ότι ήταν πολύ πίσω από τους μαθητές της Τζαμάικας. Μέσα σε λίγους μήνες η ανάγνωση και η γραφή της βελτιώθηκαν σημαντικά και όλοι μας αγαπήσαμε το νέο σχολείο. Το σχολείο γενικά φαινόταν πιο ευχάριστο και «ελαφρύ» μέρος. Το σχολείο της Τζαμάικας έκλεισε για διακοπές και επιστρέψαμε στις ΗΠΑ για το καλοκαίρι, σχεδιάζοντας να οργανώσουμε ξανά τη ζωή μας, να κάνουμε τις απαραίτητες βίζες και να μετακομίσουμε στην Τζαμάικα — ακόμα και πληρώσαμε δίδακτρα στο σχολείο της Τζαμάικας.

Στο Ουισκόνσιν, το σχολείο τελείωνε για το καλοκαίρι και, αφού είχαμε ήδη πληρώσει τα δίδακτρα του Waldorf για ολόκληρη τη χρονιά, αποφασίσαμε να ξαναβάλουμε το παιδί μας στο Waldorf για τις τελευταίες εβδομάδες, ώστε να ξανασυνδεθεί με τους φίλους της και να εκπληρώσει τις νομικές υποχρεώσεις φοίτησης. Κατά τη διάρκεια αυτής της σύντομης περιόδου, η κόρη μου έγινε καταθλιπτική και στεκόταν μόνη στην αυλή του σχολείου. Το σχολείο έκλεισε και το καλοκαίρι η κόρη μου αρρώστησε πολύ, γι' αυτό ακυρώσαμε τα σχέδια μας για την Τζαμάικα και το φθινόπωρο την ξαναβάλαμε στο Waldorf. Ο άντρας μου πίστευε πως ήταν η καλύτερη επιλογή για το σχολείο στην αγροτική μας περιοχή, ενώ εγώ δεν ήμουν τόσο σίγουρη.

Κατά τα πρώτα σημάδια της ασθένειας, το καλοκαίρι, μετά από την αρχική

απώλεια βάρους, ζητήσαμε βοήθεια από έναν γιατρό — φίλο μας και γονέα σε σχολείο Waldorf. Μας διαβεβαίωσε πως το παιδί ήταν «εντάξει» και «απλά μεγαλώνει». Ο χρόνος περνούσε, έχασε κι άλλο βάρος και στην επόμενη επίσκεψη μας παραγγέλθηκαν αιματολογικές εξετάσεις για να ελεγχθούν ζωτικές λειτουργίες και διαβήτη. Αργότερα, σε επίσκεψη στο σπίτι μας, ο γιατρός που ήταν γονιός στο Waldorf μάς συμβούλεψε να «συνηθίσουμε στο θάνατο». Κάποια στιγμή μας πρότεινε να απευθυνθούμε σε έναν κινέζο γιατρό με ιατρικό δίπλωμα από την Κίνα. Σε επόμενη επίσκεψη στο ιατρείο του, μας παρέπεμψε σε έναν νεαρό ομοιοπαθητικό/γιατρό χωρίς εμπειρία στην ασθένεια της κόρης μου. Ο ομοιοπαθητικός έδωσε στην κόρη μου ένα φάρμακο και άρχισε να την παρακολουθεί κάθε δύο εβδομάδες, κατά τη διάρκεια των οποίων έχανε όλο και περισσότερο βάρος και η κατάσταση χειροτέρευε. Εκείνη την εποχή πίστευα πως η ομοιοπαθητική ήταν επιστημονική ιατρική και πως βρισκόμασταν σε άριστη φροντίδα. Όλοι οι γιατροί που βλέπαμε είχαν ιατρικό δίπλωμα. Αυτό που δεν κατάλαβα παρά αργότερα ήταν πως, όσο ήμασταν στο Waldorf, υπό την επιρροή των εκπαιδευτικών και των θεραπευτών του, η κρίση μας είχε διαστρεβλωθεί. Είχαμε γίνει καχύποπτοι και φοβισμένοι απέναντι στην κλασική ιατρική, την αποφεύγαμε και προσπαθούσαμε να τα βγάλουμε πέρα μόνο με τις συμβουλές γιατρών που συνδέονταν με το Waldorf. Καθώς η κατάσταση χειροτέρευε, αρχίσαμε να καλούμε τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας και να διαβάζουμε βιβλία για να μάθουμε περισσότερα για την ασθένεια της κόρης μας. Ο άντρας μου συνάντησε τον κινέζο βουδιστή γιατρό, που μας είχε συστήσει ο φίλος μας γιατρός, προσπαθώντας να βρει επιπλέον βοήθεια για το παιδί. Ο μοναχός συμβούλεψε τον άντρα μου να βάλει φωτογραφίες της πεθαμένης μητέρας του γύρω στο σπίτι και να μιλάει για τη μητέρα του στην κόρη μας, πιστεύοντας πως το πνεύμα της μητέρας του ίσως είχε μπει στο παιδί ζητώντας προσοχή. Εγώ βρήκα τις συμβουλές του μοναχού παράξενες και συνέχισα να ψάχνω βοήθεια, αλλά όχι στα σωστά μέρη.

Στις 26 Σεπτεμβρίου 1998, ο άντρας μου κι εγώ περιμέναμε τον ανθρωποσοφικό γιατρό που επισκέπτεται σχολεία Waldorf. Τα μέλη του προσωπικού μας είχαν προτείνει να κλείσουμε ραντεβού μαζί του, ενημερώνοντάς μας ότι ήταν γιατρός με διαπιστευτήρια, που επισκεπτόταν Waldorf σχολεία σε όλη τη χώρα. Εμπιστευόμενοι το προσωπικό και με μεγάλη ελπίδα, πιστεύαμε ότι θα μπορούσε να μας βοηθήσει.

Καθισμένη στο σχολείο, περιμένοντας τον ανθρωποσοφικό γιατρό, δεν μου φάνηκε περίεργο. Δεν αναρωτήθηκα τι είδους γιατρό θα συναντούσαμε ούτε μου φάνηκε ασυνήθιστο που το σχολείο διέθετε γιατρό. Το Waldorf ήταν ξανά ο κόσμος μας. Η μικρή αίθουσα δίπλα στο δωμάτιο αρρώστων ήταν στολισμένη με μεταξωτά μαντήλια. Θυμάμαι ότι εκείνη τη μέρα όλα μου φάνηκαν ξένα. Δεν είχα περάσει πολύ χρόνο στο σχολείο τους τελευταίους μήνες, επειδή είχαμε πάει στην Τζαμάικα και επίσης απέφυγα όσο μπορούσα το σχολείο, γιατί, σε αντίθεση με τον άντρα μου, είχα αναπτύξει έντονη απέχθεια — ακόμα και όταν περνούσα με το αυτοκίνητο έξω από το σχολείο ένιωθα άσχημα. Πολλούς μήνες πριν αρρωστήσει η κόρη μου, πριν το διάλειμμα μας από το Waldorf στην τρίτη τάξη, είχα βρεθεί να κλαίω για το σχολείο χωρίς να καταλαβαίνω και να μπορώ να εξηγήσω γιατί — το σχολείο με

έκανε να νιώθω λύπη.

Ένας φαινομενικά ευγενικός και στοργικός άντρας μπήκε στη μικρή αίθουσα και άκουσε προσεκτικά καθώς, με δάκρυα, του περιέγραφα την κατάσταση της οικογένειάς μας. Η εννιάχρονη κόρη μας ήταν σοβαρά άρρωστη, καταθλιπτική και είχε χάσει πολύ βάρος γιατί αρνιόταν να φάει. Ο ανθρωποσοφικός γιατρός έκανε διάγνωση: το παιδί είχε χάσει τη θέληση για ζωή. Ανέφερε ως πιθανή θεραπεία το να δώσουμε στην κόρη μας κόκκινους, κίτρινους και πορτοκαλί μαρκαδόρους για να ζωγραφίζει! Κοίταξα τον άντρα μου με δυσπιστία. Όταν ο γιατρός μας είπε να κάνουμε το σημάδι της φλόγας με κρέμα Aurum (Το «Aurum» (Αούρουμ) είναι ένα ομοιοπαθητικό φάρμακο που προέρχεται από το χημικό στοιχείο χρυσός (Aurum metallicum). Στην ομοιοπαθητική, χρησιμοποιείται κυρίως για ψυχολογικές και σωματικές καταστάσεις όπως κατάθλιψη, έντονο στρες, αρνητική διάθεση, αίσθημα απογοήτευσης, αλλά και προβλήματα με το καρδιαγγειακό σύστημα ή τον μυοσκελετικό.) πάνω στην καρδιά της κόρης μας πριν τον ύπνο, έμεινα άφωνη! Του ζήτησα να επαναλάβει. Πράγματι, άκουσα σωστά. Έπρεπε να κάνω μια φλόγα με την κρέμα Aurum πάνω στην καρδιά της πριν τον ύπνο. Μπερδεμένη, τον ρώτησα πώς θα έπρεπε να μοιάζει η φλόγα και μου το έδειξε με το χέρι του. Μας είπε να απλώνουμε την χρυσή κρέμα από κάτω από την καρδιά προς τα πάνω, προς τον ουρανό, πριν τον ύπνο. Ήμουν τόσο αποσβολωμένη από τις οδηγίες του που εκείνος σκέφτηκε να ζωγραφίσει ένα μικρό σκίτσο ενός κορμού σε χαρτί συνταγής, με ένα βέλος που έδειχνε την κατεύθυνση που έπρεπε να απλώνεται η χρυσή φλόγα. Μας έκανε και άλλες προτάσεις και μετά μας σύστησε να αγοράσουμε τα φάρμακα από την «Uriel» (Η Uriel Pharmacy Inc. είναι μια εταιρεία που παράγει ομοιοπαθητικά σκευάσματα σύμφωνα με τις αρχές της ανθρωποσοφικής ιατρικής), δίνοντάς μας τον τηλεφωνικό αριθμό της. Κατά τη διάρκεια αυτής της συνάντησης με τον ανθρωποσοφικό γιατρό, είχα μια σχεδόν αποκάλυψη. Αφού του πληρώσαμε τα 50 δολάρια, φύγαμε από το σχολείο και είπα με βεβαιότητα στον άντρα μου: «Είμαστε σε μια κανονική λατρεία (σέκτα)!».

Λίγο μετά την επίσκεψη στον ανθρωποσοφικό γιατρό, η ομοιοπαθητικός/γιατρός που βλέπαμε κάθε δύο εβδομάδες μας ενημέρωσε πως έπρεπε να νοσηλευτεί το παιδί. Η πραγματικότητα μας βύθισε. Συνειδητοποίησα ότι η ομοιοπαθητική δεν μπορούσε να μας βοηθήσει. Είχαμε χάσει πολύτιμο χρόνο. Με φόβο και δισταγμό για την ιατρική κοινότητα, που μας είχε εμψυχήσει το Waldorf, κατευθυνθήκαμε σε νοσοκομείο τέσσερις ώρες μακριά, στην Iowa City. Η ασφάλεια μας γύρισε πίσω σε νοσοκομείο στο Ουισκόνσιν, μόλις σαράντα λεπτά από το σπίτι μας. Εκεί δούλεψε έμπειρο και επαγγελματικό προσωπικό που μας βοήθησε. Θα μετανιώνω πάντα που δεν πήγαμε εκεί πρώτα, πριν η κατάσταση της κόρης μου φτάσει σε κρίσιμο σημείο. Ο νέος γιατρός μας είπε πως ένα παιδί δεν πρέπει ποτέ να χάνει βάρος και ότι η απώλεια μερικών κιλών θα τον ανησυχούσε πολύ. Είπα στην ψυχοθεραπεύτριά μας για τη φλόγα και τον ανθρωποσοφικό γιατρό και της είπα επίσης ότι το Waldorf με έκανε να νιώθω άσχημα. Μου είπε πως συνήθως δεν θα σύστηνε αλλαγή σχολείου σε τέτοιες περιπτώσεις, αλλά στη δική μας περίπτωση θα το πρότεινε. Κλείσαμε ραντεβού με τη διεύθυνση του τοπικού δημόσιου σχολείου, παρά το φόβο μας για το δημόσιο σχολείο που μας είχαν εμψυχήσει το Waldorf, τα ΜΜΕ και οι παιδικές εμπειρίες, και εγγράψαμε εκεί την κόρη μας. Η οικογένειά μας είχε θετική εμπειρία

με αυτό το σχολείο. Η ανάρρωση ήταν μεγάλη και δύσκολη, με συχνές επισκέψεις στο νοσοκομείο τον επόμενο χρόνο, αλλά η κόρη μου βελτιώθηκε και ανάρρωσε πλήρως. Τώρα είναι υγιής και χαρούμενη έφηβη. Ακόμα όμως και μετά από αυτή την εμπειρία μέσα σε μια εναλλακτική πραγματικότητα, δεν είχαμε την ιστορική ή εσωτερική γνώση που θα μας βοηθούσε να κατανοήσουμε και να αποκωδικοποιήσουμε τις προτάσεις του ανθρωποσοφικού γιατρού ή ορισμένες από τις παράξενες εμπειρίες μας στο Waldorf.

Μετά την αποχώρηση από το Waldorf, άρχισα να μελετώ την Ανθρωποσοφία και συναφείς νέες θρησκευτικές κινήσεις και κατάλαβα ορισμένες πτυχές της αλχημικής συνταγής που μας δόθηκε. Έμαθα για ένα γλυπτό που σχεδίασε και χάραξε ο Ρούντολφ Στάινερ, με τη βοήθεια της μαθητευόμενής του Edith Marion, η οποία είχε φύγει από τη μαγική Στοά της Χρυσής Αυγής στην Αγγλία για να συνεργαστεί με τον Στάινερ στην ανάπτυξη της πνευματικής τέχνης και της Ευρυθυμίας στο Ντόρναχ της Ελβετίας. Το γλυπτό απεικονίζει την τριάδα του Στάινερ: Αριμάν, Λουσίφερ και Χριστό, το Ον του Ήλιου — τον Άριο Χριστό. Πάνω στην καρδιά του «Χριστού» υπάρχει μια φλόγα, ακριβώς όπως αυτή που έπρεπε να τρίβω στην καρδιά της κόρης μου πριν τον ύπνο με την κρέμα χρυσού. Η περαιτέρω μελέτη του βιβλίου του Στάινερ «Ο Καθολικός Άνθρωπος» έφερε στο φως τις διδασκαλίες του Στάινερ για τις θεραπευτικές δυνάμεις του Όντος του Ήλιου κατά το ηλιοβασίλεμα.

Είναι λοιπόν σημαντικό οι πράξεις του Χριστού Ιησού να θεωρούνται πάντα σε σχέση με τον φυσικό ήλιο, που είναι η εξωτερική έκφραση του πνευματικού κόσμου και λαμβάνεται στο σημείο όπου περπατά το φυσικό σώμα του Χριστού. Όταν ο Χριστός Ιησούς θεραπεύει, για παράδειγμα, είναι η δύναμη του ήλιου που θεραπεύει. Ωστόσο, η δύναμη του ήλιου πρέπει να βρίσκεται στο σωστό σημείο στον ουρανό: «Εκείνο το βράδυ, στο ηλιοβασίλεμα, του έφεραν όλους όσους ήταν άρρωστοι ή είχαν δαιμόνια.» Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι αυτή η θεραπευτική δύναμη μπορεί να ρέει μόνο όταν ο εξωτερικός ήλιος έχει δύσει, αλλά εξακολουθεί να λειτουργεί πνευματικά. (Στάινερ, 1990, σελ. 65)

Οι αλχημικές οδηγίες που μας έδωσε ο ανθρωποσοφικός γιατρός ανέφεραν ότι η κρέμα Aurum (χρυσός/ήλιος) πρέπει να εφαρμόζεται με τη μορφή φλόγας πάνω στην καρδιά του άρρωστου παιδιού πριν τον ύπνο — στο ηλιοβασίλεμα, όταν ο Χριστός θεραπεύει και διώχνει τα δαιμόνια. Ένα άρθρο στην εφημερίδα Homeopathy Times, Νοέμβριος 1994, με τίτλο «Μια ματιά στην (παρα)κατανόηση του Aurum Metallicum», από τον Δρ. Rajesh Shah, ενισχύει την ιδέα ότι ο χρυσός πρέπει να συνταγογραφείται σε αυτόχειρες (Shah, 1994, <http://www.indiaspace.com/homeopathy/aurum.htm> , παράγραφος 14).

Άλλες «βαθύτερες» πτυχές της συνταγής αποκαλύφθηκαν επίσης μέσα από την ανάγνωση. Σχετίζονται με τις οδηγίες του γιατρού να εφαρμόσουμε «κρέμα Οξαλίδας στην κοιλιά» και με την ιδέα του Στάινερ ότι οι άνθρωποι παράγουν μυρμηκικό οξύ από οξαλικό οξύ. Το μυρμηκικό οξύ βρίσκεται στον άνθρωπο και στα έντομα, ιδιαίτερα συγκεντρωμένο στους μυρμηγκία. Ο Στάινερ δίδασκε στους οπαδούς του ότι το μυρμηκικό οξύ που εκκρίνουν τα μυρμηγκία είναι πολύ καλό φάρμακο.

Πίστευε ότι ο αέρας είναι γεμάτος οξυγόνο, άζωτο και μυρμηκικό οξύ, το οποίο είναι νοημοσύνη, και ότι «είναι πιο δύσκολο να σταλεί ένα τηλεγράφημα σε μια περιοχή όπου δεν υπάρχουν μυρμηγκοφωλιές απ' ό,τι σε μια περιοχή που υπάρχουν, γιατί το ηλεκτρικό ρεύμα και ο μαγνητισμός που χρειάζονται για την τηλεγραφία εξαρτώνται από το μυρμηκικό οξύ». Κήρυττε:

Είναι μοναδικό στον άνθρωπο ότι σε όλη τη διάρκεια της ζωής του μέχρι το θάνατο, έχει τη δυνατότητα να παράγει μυρμηκικό οξύ από οξαλικό οξύ. Όμως στη συνέχεια ο άνθρωπος χάνει αυτή την ικανότητα και το φυσικό σώμα πεθαίνει. Τότε η ανθρώπινη ψυχή πρέπει να περιμένει πριν λάβει ξανά ένα σώμα, το οποίο σε ένα παιδί μετατρέπει σωστά το οξαλικό οξύ σε μυρμηκικό οξύ...

Αν παρατηρήσεις προσεκτικά έναν άνθρωπο που πεθαίνει, θα πάρεις την αίσθηση ότι εκείνη τη στιγμή γίνεται μια προσπάθεια από αυτό το πρόσωπο, ακόμα και τη στιγμή του θανάτου, να δει αν το σώμα μπορεί να δημιουργήσει μυρμηκικό οξύ. Τότε, όταν το σώμα δεν μπορεί πια να το κάνει, επικρατεί ο θάνατος. Ο άνθρωπος πηγαίνει στον πνευματικό κόσμο και δεν αντέχει άλλο να βρίσκεται μέσα στο σώμα. Λέμε ότι ο άνθρωπος πεθαίνει σε μια συγκεκριμένη στιγμή και μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα επιστρέφει σε άλλο σώμα. Εν τω μεταξύ, αυτό το πρόσωπο βρίσκεται στον πνευματικό κόσμο.

Δίδασκε ότι το οξαλικό οξύ μπορεί να προέλθει από το οξαλίδο ή το τριφύλλι, και ότι «αν κάποιος έχει πρόβλημα με το συκώτι ή το έντερο, πρέπει να του δώσεις οξαλικό οξύ. Το παράξενο όμως είναι ότι το πρόσωπο που του δίνεις οξαλικό οξύ θα αρχίσει μετά από κάποιο διάστημα να παράγει μυρμηκικό οξύ μέσα του!» Όταν οι άνθρωποι σταματούν να παράγουν μυρμηκικό οξύ από οξαλικό, το φυσικό τους σώμα πεθαίνει και το πνευματικό σώμα φεύγει. Ο Στάνιερ εξηγεί:

Αυτό οφείλεται όλο στο μυρμηκικό οξύ. Επίσης έχουμε μέσα μας κατανόηση και γνώση επειδή έχουμε μυρμηκικό οξύ. Το μυρμηκικό οξύ δεν θα υπήρχε αν δεν υπήρχε πρώτα το οξαλικό οξύ.

Αυτά αρχίζεις να τα καταλαβαίνεις μόνο αν τώρα ρωτήσεις τον εαυτό σου ποια είναι η κατάσταση με το οξαλικό οξύ. Βλέπεις, το οξαλικό οξύ υπάρχει παντού όπου υπάρχει ζωή. Όπου υπάρχει κάτι ζωντανό, υπάρχει οξαλικό οξύ. Αλλά υπάρχει και ένα αιθερικό σώμα. Μια λειτουργία που επιτελεί το αιθερικό σώμα είναι ότι ανανεώνει αμέσως το οξαλικό οξύ. Όμως το οξαλικό οξύ δεν θα γίνει ποτέ μυρμηκικό οξύ που να μπορεί να χρησιμοποιήσει το ανθρώπινο ή ζωικό σώμα, αν δεν το μετατρέψει το αστρικό σώμα σε μυρμηκικό οξύ. Γιατί είναι γεγονός ότι το μυρμηκικό οξύ που παράγεται με χημικές διαδικασίες δεν ωφελεί το ανθρώπινο ή ζωικό σώμα. Θα σε εξαπατήσει αν πιστέψεις ότι μπορεί πραγματικά να βοηθήσει, γιατί στην πραγματικότητα είναι νεκρό. Το μυρμηκικό οξύ που παράγεται στον άνθρωπο και στα έντομα είναι ζωντανό και εμφανίζεται όπου δημιουργούνται αισθήσεις και συναισθήματα και υπάρχει το στοιχείο της ψυχής. Ο άνθρωπος πρέπει να αναπτύξει μυρμηκικό οξύ μέσα του αν θέλει να δημιουργήσει το στοιχείο της ψυχής από τις βασικές διεργασίες ζωής που υπάρχουν στο κατώτερο σώμα, όπου το οξαλικό οξύ παίζει σημαντικό ρόλο. Τότε το στοιχείο της ψυχής ζει στο

μυρμηκικό οξύ της αναπνοής και ανεβαίνει στο κεφάλι, όπου συνεχίζει να λειτουργεί και να γίνεται αποτελεσματικό. Το στοιχείο της ψυχής χρειάζεται αυτή τη διαδικασία που μετατρέπει το οξαλικό οξύ σε μυρμηκικό οξύ μέσα στον άνθρωπο.

Ο γιατρός προσπαθούσε να θεραπεύσει τα Ανθρωποσοφικά πνευματικά σώματα της κόρης μου. Με το να τρίβουμε την κρέμα Οξαλίσ στην κοιλιά της, θα ανέπτυσσε μυρμηκικό οξύ μέσα της και θα είχε ζωή. «Είναι το μυρμηκικό οξύ που προσελκύει και κινητοποιεί ψυχή και πνεύμα, αλλιώς το πνεύμα φεύγει».

Ο Στάινερ φαίνεται ότι βασίστηκε στην ιατρική του σε ερμητικές ιδέες που χρονολογούνται από τον 17ο αιώνα και παλαιότερα. Φαίνεται πως οι γιατροί Ροδόσταυροι μετέδωσαν τις αποκρυφιστικές τους αλήθειες στο ευρύ κοινό,

«γιατί ήταν μια από τις βασικές τους αρχές ότι από τους μικρούς κύκλους όπου ενώνονταν, οι Ροδόσταυροι θα έπρεπε να βγαίνουν στον κόσμο – συνήθως δουλεύοντας... ως γιατροί. Αλλά ταυτόχρονα, ενώ ασκούσαν την ιατρική, μετέδιδαν τη γνώση πολλών πραγμάτων στους ευρύτερους κύκλους που επισκέπτονταν.»

Ο μελετητής Geoffrey Ahern, που έχει γράψει το μόνο μέχρι σήμερα κριτικό και σε βάθος βιβλίο για την Ανθρωποσοφία στα Αγγλικά, σημειώνει ότι ο Στάινερ αποδέχτηκε μια αλχημική σύνθεση από ένα μείγμα γνωστικών αλεξανδρινών και αριστοτελικών ιδεών, αιγυπτιακής τεχνολογίας και μεσοποταμιακής αστρολογίας. Ο Στάινερ πίστευε «ότι ο χρυσός αντιστοιχεί στον ήλιο, το ασήμι στη σελήνη, ο χαλκός στην Αφροδίτη, ο μόλυβδος στον Κρόνο, ο σίδηρος στον Άρη, ο κασσίτερος στον Δία και ο υδράργυρος στον Ερμή». Αυτή η σκέψη ήταν μαγική: οι μακροκοσμικές αστρολογικές επιρροές ήταν καθοριστικές.

Ενδιαφέρον είναι ότι, ακόμα πριν ανακαλύψουμε άλλους εσωτερικά ενημερωμένους επικριτές της Ανθρωποσοφίας στο διαδίκτυο και εμβαθύνουμε στη διδασκαλία του Στάινερ, καταφέραμε να εντοπίσουμε τις αρνητικές μας εμπειρίες σε μια επιστολή. Περίπου τρεις μήνες μετά την αποχώρησή μας από τη Βάλντορφ, ο υπεύθυνος ανάπτυξης ζήτησε να συμμετάσχουμε σε μια συνέντευξη αποχώρησης. Είπα στον άντρα μου ότι δεν θα ξανακάτσω ποτέ μπροστά σε αυτή τη σχολική επιτροπή, αλλά συμφώνησα να απαντήσω στις ερωτήσεις τους γραπτώς. Γιατί απομακρύναμε την κόρη μας από τη Βάλντορφ; Αυτό γράψαμε:

17 Φεβρουαρίου 1999

Νιώθουμε πως θα έπρεπε να γίνεται πιο ξεκάθαρη η διάκριση προς τους γονείς σχετικά με τον αιρετικό χαρακτήρα του σχολείου Pleasant Ridge Waldorf. Θα ήταν βοηθητικό αν το ίδρυμα αναλάμβανε μεγαλύτερη ευθύνη να ξεκαθαρίζει τον «μυστικιστικό χριστιανικό» χαρακτήρα του σχολείου. Αν είχαμε γνωρίσει ότι το πρόγραμμα σπουδών και η λειτουργία του σχολείου βασίζονται αποκλειστικά στις αντιλήψεις, τη διαίσθηση, την αισθητική, την ευρωκεντρικότητα και τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του Rudolf Steiner (όπως ερμηνεύονται από τους

μαθητές του), το Pleasant Ridge Waldorf δεν θα ήταν η επιλογή μας για την Χ.

Η έλλειψη ενθουσιασμού και έμπνευσης που έδειχνε η Χ κατά τα χρόνια της στο Pleasant Ridge μας ανησυχούσε πάντα. Ένωθε πως δεν την προκάλεσαν καθόλου κατά τη διάρκεια της σχολικής μέρας και το εκφράζε συχνά. Η στάση και η απογοήτευσή της επηρέασαν την απόφασή μας να την βγάλουμε από το σχολείο Pleasant Ridge Waldorf. Τώρα τα πηγαίνει πολύ καλά στο δημοτικό σχολείο Westby. Η συμπεριφορά της έχει βελτιωθεί και δεν κλαίει πια πριν ή μετά το σχολείο, όπως παλιά, αλλά ανυπομονεί να ξεκινήσει τη μέρα της.

Η έλλειψη ελέγχου των δασκάλων στην τάξη της Χ στο Pleasant Ridge Waldorf μας προβλημάτιζε επίσης. Πιστεύουμε πως αυτό το πρόβλημα στέρησε μεγάλο μέρος της εκπαιδευτικής της προόδου.

Οι επικοινωνίες μας με το προσωπικό και τους δασκάλους πριν πάρουμε την απόφαση ήταν όσο ολοκληρωμένες χρειαζόμασταν.

Ευχαριστούμε για την ευκαιρία να εκφράσουμε τις απόψεις μας κατά την αποχώρησή μας.

Με εκτίμηση,
Sharon Lombard και ΧΧ.

Συμπέρασμα

Η αποχώρηση από το Waldorf ήταν μια πολύ δύσκολη περίοδος για την οικογένειά μου. Ο κόσμος μας ανατράπηκε ολοκληρωτικά. Παρότι κάποιοι έχουν θετικές εμπειρίες με αυτά τα σχολεία, άλλοι έχουν δυσάρεστες εμπειρίες με το κίνημα. Πριν χρόνια, ένας πρώην Waldorfer παρατήρησε:

«Νομίζω ότι οι περισσότεροι γονείς «δεσμεύονται» με το να είναι τα παιδιά τους στα σχολεία Waldorf και απλώς κλείνουν τα μάτια όταν προκύπτει κάτι άβολο. Ή θεωρούν τη διδασκαλία κάπως -ανώτερη- γιατί δεν είναι από αυτόν τον «υλιστικό» κόσμο που ζούμε. Ειδικά όταν ένας γονιός ξεκινά το παιδί του στις μικρές τάξεις. Μέχρι να περάσουν κάποια χρόνια, το σχολείο γίνεται τόσο πολύ μέρος της -ταυτότητάς- τους που δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν την πιθανότητα να το αφήσουν. Είναι πολύ λεπτό, αλλά αρχίζει να γίνεται όλο και πιο δύσκολο να σχετιστείς με άλλους έξω από τον κύκλο Waldorf. Τελικά ένωσα πως ζούσα σε ένα είδος «Ανθρωποσοφικού νησιού». Αυτή η αποξένωση, μαζί με τις ενοχλητικές μου ερωτήσεις, με έπεισαν πως κάτι δεν πήγαινε καλά» («Heather», ιδιωτικό φάξ προς Dan Dugan, 8 Μαΐου 1996).

Πρόσφατα, μια γονέας του Waldorf, η Nicole Foss, σημείωσε:

«Αν η Ανθρωποσοφία ήταν απλώς μια εκκλησία, οι δρόμοι μας δεν θα συναντιόνταν ποτέ, αλλά η Ανθρωποσοφία δεν περιορίζεται στον κύκλο των αληθινών πιστών. Αντίθετα, ιδρύει σχολεία όπου αυτές οι καλυμμένες πεποιθήσεις επιβάλλονται σε

αθώους γονείς, των οποίων οι απόψεις αγνοούνται γιατί δεν «γνωρίζουν το δρόμο». Από αυτούς τους γονείς απαιτείται να ακολουθούν χωρίς να ξέρουν τις απαιτήσεις μιας θρησκείας που αρνείται ότι υπάρχει και μπορεί να τους επικρίνουν για ανθρωποσοφική εσφαλμένη γνώση. Δεν είναι περίεργο που πολλοί γονείς αρχικά νιώθουν σύγχυση και αργότερα οργή που εξαπατήθηκαν» (Foss, 2003, 16 Μαρτίου, «Percedol», <http://www.waldorfcritics.org/active/archives/WCA0212.html>).

Μια πρώην δασκάλα του Waldorf, που πρόσφατα κατέθεσε μήνυση κατά του σχολείου Waldorf της Νέας Υόρκης για φυλετική διάκριση, η Charmaine Usher-Paulson, εκφράζει τα συναισθήματά της σε ιδιωτικό φόρουμ πρώην Waldorf:

«Κατάλαβα σήμερα ότι όλοι πενθούμε. Θρηνούμε για την απώλεια αυτού που θα μπορούσε, θα έπρεπε να είχε υπάρξει. Ο πόνος, η αγωνία και ο θυμός που διαπερνούν τα λόγια μας δείχνουν την ειλικρίνεια των επιθυμιών μας για αληθινή κοινότητα και την αντίδρασή μας στην εξαπάτηση.

Πιστεύω πως θα χρησιμοποιήσουμε τη δύναμη, την ακεραιότητα, το όραμα και την ελπίδα μας για αληθινή ανανέωση. Το κίνημα Waldorf δεν «κατέχει» την ομορφιά, την τέχνη, τα τραγούδια και την ιδέα του σεβασμού προς τη γη. Αυτά τα ιδανικά ανήκουν σε όλους μας και θα τα μεταδώσουμε στην οικογένειά μας και την κοινότητά μας. Επιπλέον, θα τα δώσουμε σε άλλους με τρόπο που το κίνημα Waldorf δεν μπορεί ποτέ να το κάνει. Θα τα δώσουμε με αγάπη. Αυτό τους λείπει, η αγάπη» (Usher-Paulson, 20 Οκτωβρίου 2002, «Hello from Charmaine», waldorf-survivors-only@yahoogroups.com, ιδιωτική επικοινωνία).

Δεν μπορείς να αγαπάς τους ανθρώπους αν τους εξαπατάς. Η κα Usher-Paulson γράφει επίσης: «Όταν είσαι στο κίνημα είσαι είτε 'μέσα' είτε 'έξω'. Αν δεν υποστηρίζεις και δεν συμμορφώνεσαι με την ομάδα, τότε είσαι 'έξω'» (2002, 21 Οκτωβρίου, «Lawsuits...», ιδιωτική επικοινωνία).

Αφού ξεκίνησα να μελετώ την Ανθρωποσοφία, ενώ απομακρυνόμουν από το Waldorf, βρέθηκα να παλεύω με μεταφυσικές έννοιες όπως ποτέ πριν. Υπέφερα από εφιάλτες που προκλήθηκαν από τη συνειδητοποίηση πως είχα εξαπατηθεί και από την ανάγνωση του παράξενου υποκειμένου του Steiner. Πονέσαμε ψυχικά για να διακρίνουμε «τι είναι αληθινό ή ψεύτικο», ενώ παράλληλα αντιμετώπιζα την αρρώστια της κόρης μου. Ήταν μια περίοδος μεγάλης θλίψης, σύγχυσης και θυμού. Η αποκάλυψη του υποκειμένου του Waldorf με ανάγκασε να αντιμετωπίσω τη δική μου πραγματικότητα και να επαναβεβαιώσω τη δική μου οπτική για τη ζωή. Η γνώση της Ανθρωποσοφίας μου επέτρεψε να βάλω το Waldorf σε πλαίσιο και να αναγνωρίσω την πανταχού παρουσία της στα σχολικά βιβλία της κόρης μου. Μέσα από την ανάγνωση του Steiner κατάλαβα τις εμπειρίες μας καθώς και τα λόγια για να τις περιγράψω. Κατάλαβα πως ως άπιστη, η Ανθρωποσοφία είναι ασύμβατη με την αντίληψή μου για την πραγματικότητα και, ως καλλιτέχνης, έρχεται σε σύγκρουση με το όραμά μου για την τέχνη. Η ρατσιστική διδασκαλία του Steiner συμπίπτει με την εμπειρία μου από το Απαρτχάιντ — τον λόγο που έφυγα από τη γενέτειρά μου, τη Νότια Αφρική. Ακολούθησα μαθήματα για θρησκευτικές αίρεσεις και νέες θρησκευτικές κινήσεις στο Πανεπιστήμιο του Μαϊάμι και πλέον με

ενδιαφέρουν οι εναλλακτικές πραγματικότητες και οι σπουδές σε αιρέσεις. Παραδόξως, είχα στείλει την κόρη μου στο Waldorf για να πάρει μόρφωση, ενώ τελικά αυτή που πήρε μόρφωση ήμουν εγώ.

Ο Steiner είπε στους οπαδούς του ότι ένας «μυστικιστής ποτέ δεν θα σκεφτόταν να επιβάλει δόγματα», αλλά αντίθετα:

είναι αυτός που λέει όσα είδε και δοκίμασε στους αστρικούς και πνευματικούς κόσμους ή όσα του αποκαλύφθηκαν από αξιόπιστους και έμπιστους δασκάλους. Δεν επιθυμεί να μεταστρέψει, αλλά να ξυπνήσει σε άλλους την αίσθηση που ξύπνησε μέσα του και να τους δώσει τη δυνατότητα να δουν το ίδιο. (Steiner, 1961, κεφάλαιο Χ, παράγραφος 1).

Ενώ η «επιθυμία» του Steiner με ξύπνησε άθελά του στην κρυφή εσωτερική βάση της εκπαίδευσης Waldorf, δεν με οδήγησε να «δώ το ίδιο»· αντίθετα, με «ξύπνησε» να φύγω από την ομάδα και τελικά να γίνω επικριτής του Waldorf. Οι έρευνές μου αποκάλυψαν ποιος ήταν πραγματικά ο ιδρυτής του Waldorf, πώς η διδασκαλία του, βαθιά εμποτισμένη με τον αποκρυφισμό, επηρεάζει κάθε πτυχή της ζωής των οπαδών του και πώς να αποκωδικοποιήσει κανείς τον διπλό λόγο της Ανθρωποσοφίας. Μια πολυπολιτισμική κοινωνία δίνει χώρο σε όλους, αλλά το Waldorf πρέπει να είναι πιο ανοικτό στο να ξεκαθαρίσει τη μυστικιστική βάση του. Οι μελλοντικοί γονείς έχουν το δικαίωμα να ενημερωθούν για την κρυμμένη ανθρωποσοφική αποστολή αυτού του συστήματος εκπαίδευσης. Κάποιοι μπορεί να νιώσουν τη ζεστασιά του ανήκειν ως ελευθερία· εγώ όμως καψαλίστηκα από το σκληρό φως της Ανθρωποσοφίας. Είσαι είτε μια πεταλούδα που έλκεται από το φως, είτε προτιμάς να μένεις στην αυλή. Όπως παρατήρησε ένας φίλος, «Έλκεσαι από το Waldorf όχι για ό,τι είναι, αλλά για ό,τι δεν είναι».

Σημ. entaksis: Ο αποκρυφισμός σε ορισμένα εκπαιδευτικά προγράμματα παρουσιάζεται συχνά με επιστημονικό ή παιδαγωγικό προσωπείο, δημιουργώντας μια σοβαρή παγίδα για τα παιδιά και τους γονείς τους. Κάτω από την επιφάνεια σύγχρονων και πρωτοποριακών μεθόδων διδασκαλίας, κρύβεται μια βάση βαθιάς μεταφυσικής και εσωτερικής θρησκευτικής διδασκαλίας, η οποία επηρεάζει όχι μόνο το πρόγραμμα σπουδών, αλλά και τη γενικότερη παιδαγωγική προσέγγιση και τις σχολικές δραστηριότητες. Πολλοί γονείς, χωρίς να γνωρίζουν πλήρως το περιεχόμενο και τις ρίζες αυτών των προγραμμάτων, εμπιστεύονται το σχολείο για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Ωστόσο, η έκθεση σε μυστικιστικές και αποκρυφιστικές ιδέες μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την ψυχολογία και την κοσμοθεωρία των παιδιών, ενώ παράλληλα προκαλεί σύγχυση και απογοήτευση στους γονείς όταν αντιλαμβάνονται την πραγματική φύση της εκπαίδευσης που παρέχεται. Είναι σημαντικό οι γονείς να προσεγγίζουν με κριτική σκέψη και ενημέρωση την επιλογή του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος των παιδιών τους. Ο αποκρυφισμός δεν είναι απλώς μια εκπαιδευτική επιλογή, αλλά ένα σύνολο πεποιθήσεων που μπορεί να επηρεάσει βαθιά την ψυχή και τη ζωή των παιδιών και των οικογενειών τους.

* Μετάφραση και απόδοση τμήματος του άρθρου με τίτλο: Spotlight on Anthroposophy

[Πηγή](#)